

Overdrachtsdossier gemeenteraad

gemeente
Midden-Groningen

maart 2026

Inhoud

Inleiding	3
Bestuurlijke vraagstukken	8
1. Versnellen van woningbouw en gebiedsontwikkeling	8
2. Bestaanszekerheid, armoede en schulden.....	11
3. Leefbaarheid	13
4. Herstel en toekomst na gaswinning	15
5. Economie en Arbeidsmarkt.....	17
6. Veiligheid en sociale stabiliteit.....	19
7. Toekomstbestendige zorg en ondersteuning.....	21
Bijlagen	23
1. Midden-Groningen in vogelvlucht.....	24
Positie in de regio	24
Industrie en bedrijvigheid	24
Natuur en cultuur	25
Sociaal.....	25
2. SWOT-analyse Midden-Groningen	27
Sterktes:.....	27
Zwaktes:	27
Kansen:.....	28
Bedreigingen:	29
3. Beschrijving van de grote opgaven	31
3.1 Wonen	31
1. Inleiding: landelijke context en woonopgave	31
2. Waar staan we nu in Midden-Groningen?	31
3. De opgave en ambities van Midden-Groningen.....	32
4. Lokale ontwikkelingen	33
3.2 Economie	35
1. Inleiding: context en economische opgave.....	35
2. Waar staan we nu in Midden-Groningen?	35
3. De opgave en ambities van Midden-Groningen.....	37
4. Andere ontwikkeling: Omgevingsvisie Midden-Groningen	38

3.3 Leefbaarheid, sociale samenhang en inwonersparticipatie	40
1. Inleiding: context en regionale/lokale trends	40
2. Huidige situatie in Midden-Groningen.....	40
3. Opgave en ambities	41
3.4 Bestaanszekerheid en arbeidsparticipatie	42
1. Inleiding: context en regionale/lokale trends	42
2. Huidige situatie in Midden-Groningen.....	43
3. Opgave en ambities	44
3.5 Zorg	45
1. Inleiding: context en regionale/lokale trends	45
2. Huidige situatie in Midden-Groningen.....	46
3. Opgave en ambities	46
3.6 Mobiliteit.....	48
1. Inleiding: landelijke context.....	48
2. Huidige situatie in Midden-Groningen.....	48
3. Opgave en ambities	49
3.7 Veiligheid	51
1. Inleiding: Landelijke context.....	51
2. Huidige situatie Midden-Groningen	51
3. Opgave en ambities	51
3.8 Beheer openbare ruimte.....	54
1. Inleiding: lokale context	54
2. Huidige situatie in Midden-Groningen.....	55
3. Opgaven en ambitie	56
3.9 Bedrijfsvoering	61
1. Inleiding: landelijke context.....	61
2. Waar staan we nu in Midden-Groningen?	62
3. Opgave en ambities	63

Inleiding

Dit overdrachtdossier is opgesteld om het nieuwe gemeentebestuur van Midden-Groningen te voorzien van relevante informatie voor een goede start als raadslid én met nadruk behulpzaam te zijn voor de totstandkoming van het bestuursakkoord 2026–2030. Het betreft een ambtelijke overdracht, dat wil zeggen: het is apolitiek. Het geeft u als (nieuw) raadslid een goed overzicht van de opgaven. Daarbij kan het bij de formatie van een nieuw college en het schrijven van een akkoord behulpzaam zijn. Uiteraard is de ambtelijke organisatie graag bereid zaken in het overdrachtdossier bij de formatie of het inwerkprogramma verder toe te lichten.

Het dossier gaat in op de zeven belangrijkste bestuurlijke vraagstukken. Deze vraagstukken vragen niet om snelle oplossingen, maar om richting. Ze laten zien waar spanning zit tussen ambities en haalbaarheid, gelijkheid en maatwerk en de korte termijn en lange termijn. Veel vraagstukken raken meerdere beleidsterreinen en kunnen niet binnen één portefeuille of programma worden opgelost. Juist daarom zijn ze op dit abstractieniveau geformuleerd. Het geeft de complexiteit van de huidige tijd aan: veel vraagstukken zijn integraal en niet los van elkaar te lezen. Het is met nadruk geen uitputtende lijst, maar in onze ogen zijn het de belangrijkste vraagstukken waar we nu voor staan en waar de politiek een antwoord op moet geven de komende vier jaar. Dit blijft een momentopname, want we weten dat de wereld er over een jaar weer anders uit kan zien.

U bent als raadslid aan zet bij het maken van keuzes, het stellen van kaders en het bewaken van samenhang. U bepaalt wat belangrijk is, waar prioriteit ligt en welke afwegingen daarbij leidend zijn. Het college en de organisatie geven daar uitvoering aan binnen die kaders. De vraagstukken zijn bedoeld om raadsleden te helpen om het geheel te blijven overzien, onderlinge verbanden te herkennen en bewust om te gaan met schaarste aan geld, tijd en uitvoeringskracht. Niet elk vraagstuk vraagt elk jaar om een besluit, maar samen vormen zij het speelveld waarbinnen de raad de komende vier jaar beweegt. Door deze vraagstukken in onderlinge relatie te bezien, ontstaat een helder uitgangspunt voor het politieke debat en voor de verantwoordelijkheid die de raad daarin draagt.

Naast inhoudelijke keuzes vraagt de komende bestuursperiode nadrukkelijk aandacht voor de manier waarop de overheid samenwerkt met inwoners. In Midden-Groningen staan leefbaarheid, sociale samenhang en democratisch vertrouwen onder druk, onder meer door sociaaleconomische verschillen en de langdurige gevolgen van gaswinning. Inwonerbetrokkenheid en participatie zijn daarmee geen afzonderlijke beleidsthema's, maar randvoorwaardelijk voor het maken van gedragen keuzes en het versterken van vertrouwen in de lokale democratie. Dit overdrachtdossier nodigt de raad uit om deze vraagstukken steeds te bezien vanuit de vraag hoe inwoners tijdig, duidelijk en betekenisvol kunnen worden betrokken bij keuzes die hun leefomgeving raken.

Context

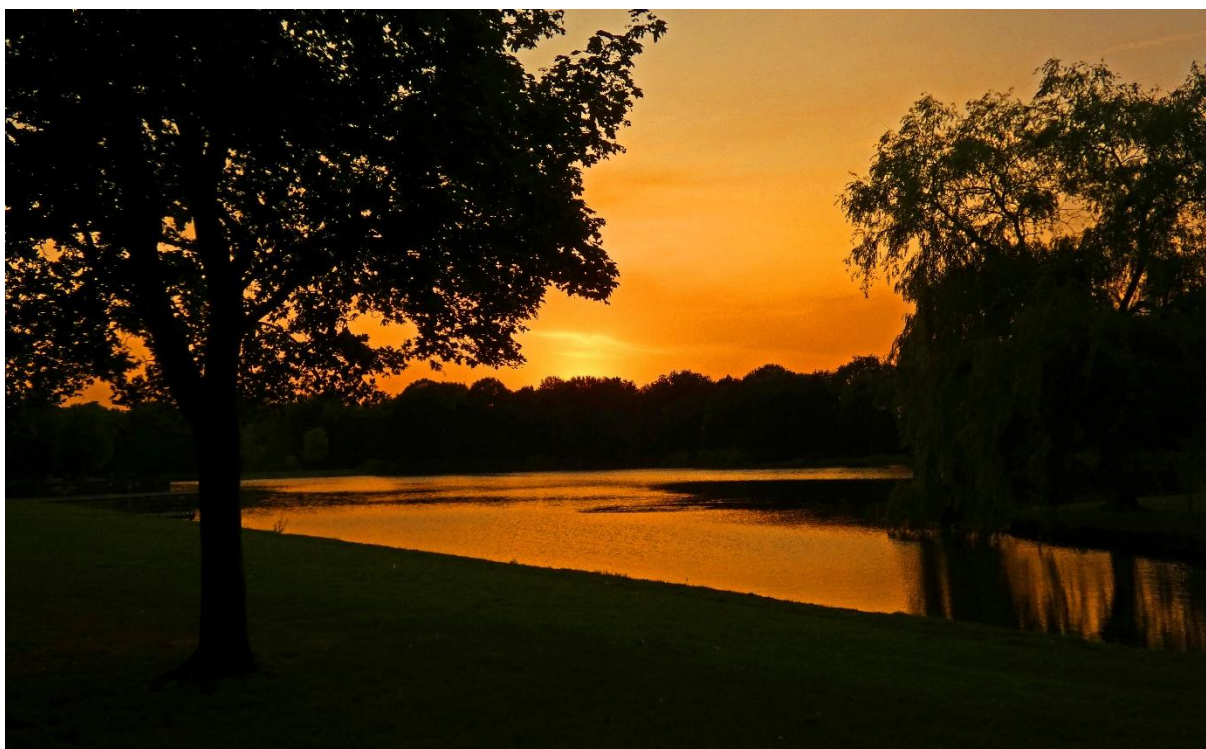
Uiteraard opereren we binnen een context waarin mogelijkheden begrensd zijn. Hiervoor zijn drie zaken in Midden-Groningen erg belangrijk: het financieel perspectief, de uitvoeringskracht en Nij Begun. Deze zijn alle drie bepalend voor de mogelijkheden die we hebben. We kunnen nog zoveel wensen hebben, maar het moet ergens van betaald worden en door iemand uitgevoerd worden. Daarom willen we dit dossier graag beginnen met deze context.

Financieel perspectief

In november 2025 is de begroting 2026 vastgesteld, inclusief een pakket bezuinigingsmaatregelen vanaf 2027. De totale begrotingsomvang voor 2026 bedraagt circa € 343 miljoen. Hieronder is het verwachte jaarrekeningresultaat voor de periode 2026–2029 weergegeven.

Bedragen x €1.000	2026	2027	2028	2029
Primaire begroting 2016	2.710	-3.451	-10.580	-14.507
Vastgestelde bezuinigingsmaatregelen		2.365	2.438	2.493
Saldo	2.710	-1.086	-8.142	-12.014

De begroting 2026 laat een positief verwacht jaarrekeningresultaat zien. Dit is vooral het gevolg van incidentele rijksmaatregelen in aanloop naar 2026 en tijdelijke compensaties voor de jeugdzorg, omdat in 2026 al grote tekorten dreigden. Vanaf 2027 hebben we het in de gemeente over het 'ravijnjaar'. Het ravijnjaar is het jaar waarin gemeenten ineens veel minder geld krijgen van het Rijk, terwijl hun taken gelijk blijven of zelfs toenemen. Dit komt doordat tijdelijke rijksbijdragen stoppen en nieuwe afspraken over de verdeling van geld ingaan. Voor veel gemeenten en dus ook voor ons betekent dit een groot financieel tekort, waardoor zij moesten bezuinigen, belastingen verhogen of keuzes maken in voorzieningen. In 2027 resteert na deze maatregelen een beperkt tekort, dat neerkomt op ongeveer 0,3% van de totale

begrotingsomvang. Vanaf 2028 lopen de tekorten echter sterk op. Gemeenten zijn continu in gesprek met het Rijk, maar op dit moment lijkt 2028 het eerste echte jaar waarin er een tekort optreedt, met een tekort van ruim 8 miljoen euro. Het financieel perspectief laat weinig ruimte voor nieuw beleid en op dit moment is er een dreiging voor een bezuinigingsopgave in de laatste twee jaren voor uw nieuwe bestuursperiode. We zullen alle opgaven dus ook door deze bril moeten bekijken. Gegeven de landelijke inzet van de nieuwe coalitie op efficiency en vereenvoudiging is het noodzakelijk dat de raad expliciet prioriteert waar capaciteit en middelen worden ingezet; preventie vraagt investeringen vóórdát besparingen zichtbaar worden.

Omgaan met een klein tekort in 2027 en forse tekorten in 2028 en 2029

Midden-Groningen is sterk afhankelijk van de Algemene Uitkering van het Rijk (ongeveer 60% van de inkomsten). Veranderingen in het rijksbeleid kunnen daarom flink doorwerken op onze financiële positie. In 2024 sloeg in de korte periode van een paar maanden het vooruitzicht van een flinke bezuinigingsopgave om naar een positief saldo. Dit laat zien hoe laat en grillig rijksbijstellingen kunnen doorwerken in onze financiële positie.

De vraag of en in welke mate structurele bezuinigingen nodig zijn vanaf 2027 of 2028 hangt sterk samen met keuzes van het Rijk. In het licht van een af te sluiten akkoord adviseren we richting 2027 een behoedzame koers: eerst afwachten welke richting het nieuwe kabinet inslaat rond het gemeentefonds en of er structurele oplossingen of reparaties volgen. In deze onzekerheid volgen we de begrotingsadviezen van de VNG nauwlettend.

Eerder leken we in 2026 flink te moeten gaan bezuinigen en zijn mogelijke bezuinigingsmaatregelen breed geïnventariseerd en uitgewerkt. De toenmalige raad heeft daarbij kaders vastgesteld, inclusief een beoordelingskader voor het wegen en toetsen van bezuinigingsopties. Wij adviseren deze kaders te blijven hanteren als uitgangspunt wanneer in de toekomst alsnog bezuinigingen noodzakelijk blijken.

In de P&C cyclus is uiteraard een uitgebreidere analyse zichtbaar. Documenten treft u [hier](#) aan.

Kaders van de toezichthouder

De provincie is onze financieel toezichthouder. Jaarlijks dienen we de begroting en de jaarrekening bij de provincie in (uiterlijk respectievelijk 15 november en 15 juli). Op basis van de begroting beoordeelt de provincie of er sprake is van repressief toezicht (regulier toezicht achteraf) of preventief toezicht (verscherpt toezicht vooraf).

Om onder repressief toezicht te blijven, moet het eerste begrotingsjaar óf het laatste jaar van de meerjarenraming structureel sluitend zijn. Structureel sluitend betekent dat de structurele baten minimaal gelijk zijn aan de structurele lasten, zonder dat hier incidentele meevallers, reserves of eenmalige rijksmiddelen voor nodig zijn. Wanneer hier niet aan wordt voldaan, kan de provincie preventief toezicht instellen, waardoor bepaalde besluiten (bijvoorbeeld over begrotingswijzigingen of nieuwe verplichtingen) vooraf goedgekeurd moeten worden door de provincie.

Nij Begun

Naast het financiële perspectief is er voor onze gemeente een ander belangrijk perspectief dat bepalend is voor veel van onze keuzes, namelijk Nij Begun. Nij Begun is het langjarige herstel- en toekomstprogramma voor Groningen en Noord-Drenthe, opgezet door het Rijk na de gevolgen van de gaswinning. Het programma richt zich op ruimhartig en menselijk

schadeherstel en versterking, het herstellen van sociaal en mentaal welzijn, en het structureel versterken van de regio voor de lange termijn. Binnen Nij Begun vormen twee pijlers een belangrijke basis:

- De economische agenda zet in op brede welvaart, werkgelegenheid, innovatie en verduurzaming van de regionale economie;
- De sociale agenda is gericht op gezondheid, kansengelijkheid, leefbaarheid, onderwijs en het versterken van gemeenschappen.

Deze agenda's brengen aanzienlijke middelen met zich mee voor de komende 30 jaar en bieden daarmee mogelijkheden voor serieuze en structurele investeringen in onze gemeente.

Op economisch vlak biedt Nij Begun kansen om te investeren in toekomstbestendige banen, bedrijvigheid, onderwijs en energietransitie, passend bij de kracht van de regio. De economische agenda vraagt van de gemeente en de regio om anders te kijken naar de samenwerking tussen onderwijs, ondernemers en overheid. Dit wordt de 'triple helix' genoemd, (een samenwerking tussen onderwijs, ondernemers en overheid op basis van gelijkwaardigheid. Binnen de triple helix wil de economische agenda werken aan de economische structuur. Hierbij wordt vooral aandacht besteed aan structurele versterking, toekomstbestendige werkgelegenheid en een betere voorbereiding door het onderwijs op de arbeidsmarkt. Op sociaal vlak betekent Nij Begun extra inzet op het versterken van vertrouwen, mentale gezondheid, armoedebestrijding en het versterken van dorpen en wijken. De gemeente speelt hierin een centrale rol door gebiedsgericht te werken, inwoners en maatschappelijke partners te betrekken en verschillende opgaven te verbinden.

Kortom, Nij Begun biedt serieuze kansen, maar vergt de gehele bestuursperiode en daarna om bestuurlijke scherpste in prioritering, het vermogen om samen te werken met andere overheden en maatschappelijke partners en aandacht voor uitvoerbaarheid en verantwoording.

Uitvoeringskracht

De gemeente heeft de afgelopen jaren veel op haar bord gekregen: grote gebiedsontwikkelingen, complexe programma's, een stapeling van landelijke eisen en toenemende verwachtingen van inwoners en partners. De ondersteunende diensten – denk hierbij aan HR, Informatisering & Automatisering, Juridische Zaken en inkoop, Financiën, DIV/Archief – zijn belangrijk om op deze opgaven resultaat te boeken. In de praktijk lukt veel, maar organisatie breed wordt merkbaar dat de ondersteunende functies langdurig "op rek" hebben gestaan. De gemeente heeft sinds enkele jaren een dalend overheadpercentage en dit is momenteel laag. Dat leek lange tijd efficiënt, maar in de huidige context en met zicht op de toekomstige opgaven wordt duidelijk dat dit grenzen kent.

Daarnaast zien we al meerdere jaren dat door pensionering en de bewegelijke arbeidsmarkt er sprake is van een grote in-, door- en uitstroom van medewerkers. In 2024 en 2025 ging het jaarlijks om bijna 125 personen. Dat vraagt de nodige inspanning in het werving- en selectieproces maar ook in onboarding en opleiding. We investeren daarbij in een goede basiskennis van de werking van een gemeentelijke organisatie.

De ondersteunende teams hebben te maken met structureel hoge werkdruk, toenemende complexiteit en een groeiende afhankelijkheid van tijdelijke middelen. Projecten worden vaak met incidentele middelen gestart, terwijl taken structureel doorlopen. De complexe relatie met het Rijk maakt het daarnaast lastig om raad en inwoners goed mee te nemen in financiële ontwikkelingen; we willen de geloofwaardige partner blijven.

Daarbij vraagt ook de inzet op inwonerbetrokkenheid en gebiedsgericht werken structurele uitvoeringskracht. Zorgvuldige participatie, gebiedsgericht werken en het onderhouden van relaties met dorpen en wijken vergen tijd, continuïteit en vakmanschap. Wanneer participatie vooral projectmatig of incidenteel wordt georganiseerd, bestaat het risico op participatiemoedigheid bij inwoners en verlies aan vertrouwen. Dit vraagt van de raad om bij ambities rond participatie en leefbaarheid expliciet oog te houden voor de benodigde capaciteit en organisatiekracht.

Kortom: de ambities en opgaven groeien snel in een dynamische arbeidsmarkt waarbij de ondersteunende capaciteit structureel niet is meegegroeid en de (manier van) financiering van de gemeentelijke taken onzekerder wordt. Dat maakt uitvoeringskracht een factor waarmee u rekening moet houden bij het maken van keuzes en is randvoorwaardelijk voor het realiseren van ambities; nieuwe opgaven worden gefaseerd en gekoppeld aan beschikbare capaciteit.

Leeswijzer

De kern van dit overdrachtdossier zijn de bestuurlijke vraagstukken. Zoals eerder geschetst: het zijn dé vraagstukken van dit moment. Daar begint dit overdrachtdossier mee.

We willen u wel de mogelijkheid geven meer te lezen. Uiteraard is het voor u belangrijk om een overzicht te hebben van het bestaande beleid en de opbouw van de gemeente Midden-Groningen met haar kwaliteiten, uitdagingen, bedreigingen en zwaktes. Dat hebben we in de bijlagen uiteengezet.

Daarom treft u in de bijlagen meer informatie aan. De bijlagen geven meer achtergrond en kunnen u helpen om de vraagstukken beter te begrijpen of beter te duiden. De bijlagen geven u eerst een overzicht van de gehele gemeente 'in vogelvlucht'. In hoofdstuk 2 hebben we een zogenaamde 'SWOT-analyse' van de gemeente opgenomen, waar liggen kansen, bedreigingen, zwaktes en krachten van de gemeente? Hoofdstuk 3 geeft per thema een inzicht in de stand van zaken. In dit hoofdstuk is per thema een inleiding met landelijke trends opgenomen, een stand van zaken in Midden-Groningen, de opgaven en ambities van de gemeente en daarna de bestuurlijke opgaven.

Zoals aan het begin van deze inleiding geschetst: we hebben met dit document nadrukkelijk niet de doelstelling gehad om een volledig inzicht te geven van alle thema's of dossiers die in Midden-Groningen spelen. Dat zou een enorm omvangrijk document opleveren en uit eerdere ervaringen bleek dit niet gewenst. Er zijn andere documenten beschikbaar met meer diepgang, zoals de voorjaarsnota of de begroting. In dit document zijn ook links opgenomen naar andere dossiers.

Bestuurlijke vraagstukken

1. Versnellen van woningbouw en gebiedsontwikkeling

Midden-Groningen staat net als de rest van Nederland voor een omvangrijke woningbouwopgave. De huidige gemeenteraad heeft wonen tot topprioriteit verklaard en in de nieuwe Woonvisie 2024-2030 de koers uitgezet om ongeveer 1.350 woningen bij te bouwen voor 2030. Deze woonopgave staat niet op zichzelf en brengt vragen met zich mee op het gebied van onder andere ruimtegebruik, mobiliteit en bereikbaarheid, veiligheid, leefbaarheid en ontmoeting. De woningbouwopgave is ook verweven met de economische opgave. Voor bedrijven zijn voldoende woningen en een aantrekkelijke woonomgeving belangrijke voorwaarden.

In januari 2026 is de nota grondbeleid vastgesteld. Het stelt kaders voor de aankoop van gronden voor gebiedsontwikkelingen (vooral woningbouwlocaties) in Midden-Groningen. Vanwege de grote woningopgave is er behoefte aan een actievere houding ten aanzien van grondbeleid. De afgelopen jaren heeft een groot deel van de woningbouw plaatsgevonden op gronden in eigendom bij de gemeente. Om aan de woningopgave te kunnen (blijven) voldoen, is het belangrijk dat de gemeente zelf gronden verwerft of samengewerkt met marktpartijen bij het ontwikkelen van woningbouwprojecten. Hetzelfde geldt voor de uitbreiding van bedrijventerreinen.

Momenteel lopen er een aantal grote woningbouwprojecten in onze gemeente, waaronder het Centrumplan Muntendam, de wijkvernieuwing Hoogezand-Noord (Noorderpark) en de inbreidingslocaties vanuit het Programma Vrijkomende locaties. Daarnaast heeft de vorige raad het Masterplan Hoogezand-Sappemeer vastgesteld als een strategisch plan om de kwaliteiten en kansen van het stedelijk gebied op het gebied van onder andere woningbouw optimaal te kunnen benutten.

Naar verwachting treedt op 1 juli 2026 de Wet versterking regie volkshuisvesting in werking. Die wet verplicht gemeenten om een volkshuisvestingsprogramma op te stellen en geeft gemeenten een actief sturende rol, in het bijzonder voor het toevoegen van betaalbare huur- en koopwoningen. Midden-Groningen anticipeert hierop door op korte termijn een eigen programma Wonen vast te stellen. In het programma Wonen werkt het college de woningbouwprogrammering voor de verschillende woningcategorieën en doelgroepen uit. Ook het operationele deel met woningbouwprojecten en prestatieafspraken met woningcorporaties krijgen een plek in dit programma. Bij het opstellen van een volkshuisvestingsprogramma is participatie en afstemming met de gemeenten in de woningbouwregio van toepassing.

Voor een goede verankering van het programma Wonen, het grondbeleid en andere ruimtelijke ambities zal de Omgevingsvisie (2023) binnen de komende bestuursperiode moeten worden geactualiseerd. In de omgevingsvisie maakt de gemeenteraad ruimtelijke keuzes. De omgevingsvisie zal vertaald moeten worden in concrete plannen. Dit kan met een ruimtelijke strategie en verdere uitwerking in omgevingsprogramma's. Zo gaan we als gemeente steeds meer in de geest van de omgevingswet werken.

Drie bestuurlijke keuzes

Met de Omgevingsvisie en het nieuwe programma Wonen kunnen er in ieder geval op de volgende drie onderdelen keuzes worden gemaakt:

1. Streven we naar grootschalige of kleinschalige locaties?

De raad kan voorrang geven aan relatief grootschalige locaties om de opgave te versnellen. Relatief grootschalige locaties zijn schaars en leggen de nadruk op woningbouw in het stedelijk gebied van Hoogezand en Sappemeer en enkele centrumdorpen. Een alternatief is te investeren in locaties in de dorpen. Door de kleine(re) aantallen die hiermee gerealiseerd worden lijkt dit minder efficiënt, maar het voldoet wellicht wel aan een behoefte. Het vraagt soms ook om extra investeringen in infrastructuur en duidelijke ruimtelijke kaders.

2. Op welke doelgroepen leggen we het accent?

De raad kan kiezen om een groot accent te leggen op verschillende specifieke doelgroepen, zoals starters, senioren of aandachtsgroepen, om beter aan te sluiten bij urgente woonbehoeften. De raad kan ook kiezen voor een evenwichtige mix van doelgroepen binnen de kaders van de Wet versterking regie volkshuisvesting. Woningbouw wordt ook landelijk expliciet beschouwd als preventief sociaal beleid, met oog voor doorstroming, passende huisvesting en leefbaarheid.

3. Mag het tempo ten koste gaan van draagvlak?

Versnelling van woningbouwprocedures vraagt een zorgvuldige balans tussen tempo en participatie, mede in het licht van het herstel van vertrouwen in onze gemeente. De raad kan kiezen om woningbouw te versnellen door procedures te stroomlijnen en weerstand te accepteren binnen vooraf duidelijk vastgestelde participatiekaders. Dit vraagt om transparantie over wat vastligt en waar ruimte is voor invloed, en om consistente toepassing van participatieafspraken. Een alternatieve keuze is om plannen alleen door te laten gaan bij breed lokaal draagvlak. Dit kan bijdragen aan vertrouwen en kwaliteit, maar leidt mogelijk tot vertraging en minder woningbouw. De bestuurlijke afweging zit in het vinden van een balans tussen snelheid, kwaliteit van participatie en het behoud van maatschappelijk vertrouwen.

2. Bestaanszekerheid, armoede en schulden

Armoede is een groot vraagstuk in Midden-Groningen. Veel inwoners hebben te maken met een laag inkomen, financiële onzekerheid of langdurige armoede. Het aandeel huishoudens met een laag inkomen ligt hoger dan gemiddeld en een deel van deze huishoudens zit al jaren in dezelfde situatie. Dat werkt door op gezondheid, gebruik van zorg, meedoen in de samenleving, onderwijs, wonen en veiligheid. Het beperkt het perspectief van inwoners en hun kinderen.

De gemeente zet zich al langere tijd in om armoede en schulden aan te pakken. Dat gebeurt onder andere via de gemeentelijke uitvoeringsorganisaties: het sociaal ontwikkelbedrijf Midwerk, dat inwoners ondersteunt richting werk, ontwikkeling en inkomen, en de Kredietbank Midden-Groningen voor schuldhelpverlening. Samen met partners in welzijn, zorg, onderwijs en de regio wordt gewerkt aan tijdige en passende ondersteuning.

In maart 2026 heeft de raad de Kadernota Armoede 2026–2030 vastgesteld. Daarmee is bevestigd dat de gemeente vasthoudt aan de ingezette koers vanuit sociale veerkracht: inwoners houden zoveel mogelijk zelf regie en we bieden ondersteuning waar dat nodig is. De focus ligt op het doorbreken van generatiearmoede en versterken van perspectief, het vergroten van participatie van inwoners en perspectief op inkomen en het vergroten van bereik en toegankelijkheid van (minima)regelingen en ondersteuning. Deze lijn wordt verder uitgewerkt, samen met het vernieuwde beleidsplan van de Kredietbank en de maatregelen uit de Sociale Agenda Nij Begun. Deze sociale agenda geeft extra mogelijkheden om meer impact te maken en vraagt om samenhang en scherpe keuzes, nadrukkelijk zonder dat dit bedoeld is als bezuiniging.

Tegelijkertijd verandert de landelijke context. De Participatiewet in balans is per 1 januari 2026 in werking getreden. Hiermee verschuift de nadruk van strikte handhaving en uniformiteit naar meer vertrouwen, maatwerk en menselijke uitvoering. Gemeenten krijgen meer ruimte om ondersteuning af te stemmen op de persoonlijke situatie van inwoners en om beter aan te sluiten bij wat inwoners nodig hebben om mee te kunnen doen. Deze ontwikkeling sluit aan bij de ingezette koers in Midden-Groningen, maar vraagt ook om bewuste keuzes in uitvoering, capaciteit en verwachtingen richting inwoners.

Drie bestuurlijke keuzes

Deze keuzes bepalen hoe de gemeente de vastgestelde koers op bestaanszekerheid uitvoert in een veranderende landelijke en regionale context. Deze drie keuzes gaan in samenhang over wanneer de gemeente ingrijpt (preventie), voor wie extra wordt ingezet (ongelijk investeren) en wat dat betekent voor kosten, uitvoering en draagkracht. Voor de raad gaat het hier niet om nieuwe doelen, maar om duidelijke keuzes over waar de nadruk ligt en wat dat betekent in de praktijk.

1. Hoe sterk zetten we in op preventie en de sociale basis?

Deze keuze gaat over wanneer en waar de gemeente vooral inzet. De raad bepaalt hoeveel nadruk ligt op vroegsignalering, gezinsgerichte ondersteuning en laagdrempelige hulp dichtbij inwoners, voordat problemen groot worden. Een sterke inzet op preventie en sociale basis kan voorkomen dat armoede en schulden zich opstapelen en verergeren, maar vraagt samenwerking tussen domeinen en een langere adem voordat effecten zichtbaar zijn. Minder inzet op preventie betekent dat ondersteuning vooral plaatsvindt wanneer problemen al zwaar zijn, waardoor nieuwe instroom in armoede en schulden minder wordt voorkomen. De inzet op preventie en vroegsignalering wordt landelijk gezien als noodzakelijke strategie om instroom in zwaardere zorg- en veiligheidsarrangementen te beperken.

2. Durven we ongelijk te investeren om verschillen kleiner te maken?

Deze keuze gaat over voor wie en waar de gemeente extra inzet pleegt. De raad bepaalt of de gemeente bewust meer middelen en ondersteuning inzet bij huishoudens, wijken en doelgroepen waar de problemen het grootst zijn. Daarmee worden verschillen in inzet groter, met als doel verschillen in bestaanszekerheid en toekomstperspectief te verkleinen. Ongelijk investeren voor gelijke kansen vraagt bestuurlijke legitimatie en consistente communicatie richting inwoners en partners.

3. Wat betekent beter bereik voor kosten en uitvoering?

Deze keuze gaat over de gevolgen van succes. De raad bepaalt hoe expliciet wordt omgegaan met het effect dat beter bereik en toegankelijke regelingen hebben. Als meer inwoners worden bereikt, maken ook meer mensen gebruik van regelingen en ondersteuning. Dat is inhoudelijk gewenst en past bij de vastgestelde koers, maar leidt op de korte termijn ook tot hogere uitgaven en meer druk op uitvoering en personeel bij Midwerk en de Kredietbank. De kosten gaan voor de baten uit. Ook (vrijwilligers)organisaties zoals Humanitas, de Kledingbank en andere maatschappelijke partners worden bij een groter bereik vaker en intensiever aangesproken. De bestuurlijke keuze zit in de mate waarin deze effecten bewust worden aanvaard en meegewogen als onderdeel van de gekozen koers op bestaanszekerheid en preventie.

3. Leefbaarheid

De leefbaarheid in dorpen en wijken in Midden-Groningen verschilt sterk. Sommige gebieden beschikken over sterke sociale netwerken, actieve verenigingen en voldoende voorzieningen. Andere dorpen en wijken kampen met een stapeling van opgaven, zoals armoede, gezondheidsachterstanden, verminderde woonkwaliteit, beperkte voorzieningen en een kwetsbare sociale samenhang. Deze verschillen zijn de afgelopen jaren groter geworden en vragen om bewuste bestuurlijke keuzes.

Leefbaarheid gaat daarbij niet alleen over fysieke inrichting of voorzieningen, maar over de kwaliteit van samenleven: elkaar ontmoeten, meedoen, zich veilig voelen en perspectief ervaren. Dorpshuizen, wijkcentra, sportclubs, culturele verenigingen en bibliotheken spelen hierin een sleutelrol. Tegelijkertijd staat deze sociale basis onder druk door vergrijzing, een afnemende vrijwilligersbasis en toenemende verwachtingen richting inwoners en maatschappelijke organisaties.

De gemeente heeft de afgelopen jaren ingezet op het versterken van leefbaarheid en de sociale basis via gebiedsgericht werken, dorps- en wijkplannen (onder andere via het Nationaal Programma Groningen), het beleidskader dorpshuizen en wijkcentra en beleidskaders voor participatie. Met het programma Nij Begun en de sociale agenda krijgt de gemeente de komende decennia extra middelen en mogelijkheden om te investeren in leefbaarheid, onder meer via ontmoetingsplekken, opbouwwerk, dorpsondersteuners en maatregel 14 uit Nij Begun. Maatregel 14 vanuit Nij Begun (2024) is een grootschalig leefbaarheidsprogramma, waarvoor in de gemeente Midden-Groningen €28 miljoen beschikbaar is tot 2030, bedoeld om de sociale en fysieke leefbaarheid in het aardbevingsgebied te verbeteren. De sociale basis (ontmoetingsplekken, verenigingen, vrijwilligers) wordt landelijk gepositioneerd als preventieve

infrastructuur die bijdraagt aan gezondheid, veiligheid en samenredzaamheid. Dit wordt ook ondersteund vanuit de sociale agenda.

Deze ontwikkelingen bieden kansen, maar vergroten ook de bestuurlijke complexiteit. Extra middelen en aandacht leiden tot hogere verwachtingen bij inwoners en partners, terwijl niet alle dorpen en wijken dezelfde opgaven, organisatiekracht of uitvoeringscapaciteit hebben. Bovendien vraagt de leefbaarheidsopgave in het aardbevingsgebied om aanvullende inzet, vanwege schade, versterking en langdurige onzekerheid die het vertrouwen en de sociale samenhang aantasten.

De bestuurlijke opgave voor de raad is daarmee niet of leefbaarheid belangrijk is, maar hoe keuzes worden gemaakt: hoe worden verschillen tussen gebieden benaderd, hoeveel regie neemt de gemeente en wat betekent dit voor draagkracht van inwoners, vrijwilligers en maatschappelijke organisaties. En hoe communiceer je daar goed over.

Drie bestuurlijke keuzes

Deze keuzes bepalen samen hoe de gemeente verschillen tussen dorpen en wijken benadert, hoeveel ruimte inwoners krijgen en welke verantwoordelijkheid de gemeente zelf neemt.

Deze drie keuzes gaan in samenhang over waar de gemeente het accent legt (gericht of breed), hoe zij stuurt (faciliterend of regisserend) en wat dit vraagt van inwoners, organisaties en uitvoering.

1. Kiezen we voor een brede verdeling of een gerichte inzet?

Deze keuze gaat over waar middelen en inzet terechtkomen. De raad bepaalt of middelen voor leefbaarheid gelijkmatig worden verdeeld over alle dorpen en wijken, of dat bewust wordt gekozen voor een gerichte inzet op basis van criteria zoals sociale kwetsbaarheid, ontbreken van voorzieningen, gezondheidsachterstanden of organisatiekracht. Een gerichte inzet kan bijdragen aan het verkleinen van verschillen in leefbaarheid, maar betekent ook dat niet iedere kern dezelfde mate van ondersteuning ontvangt. Dit vraagt heldere en consistente criteria en bestuurlijke uitleg richting alle dorpen en wijken.

2. Hoe faciliterend of sturend willen we als gemeente zijn?

Deze keuze gaat over hoe de gemeente haar rol invult. De raad bepaalt in hoeverre de gemeente vooral faciliteert wat inwoners zelf oppakken via dorps- en wijkplannen en lokale initiatieven, ondersteund door opbouwwerkers, buurtsportcoaches en cultuurcoaches. Een meer sturende rol betekent dat de gemeente nadrukkelijker richting geeft aan waar en hoe middelen en professionals worden ingezet, ook wanneer lokale voorkeuren daar niet altijd mee samenvallen. Dit vraagt duidelijke kaders en actieve regie.

3. Wat vragen deze keuzes van vrijwilligers, organisaties en uitvoeringskracht?

Deze keuze gaat over draagkracht en haalbaarheid. De raad weegt in hoeverre de gekozen inzet past bij wat vrijwilligers, dorpshuizen, verenigingen en maatschappelijke organisaties daadwerkelijk kunnen dragen. Grotere ambities en een sterker beroep op het informele veld kunnen bijdragen aan leefbaarheid, maar vergroten ook de druk op mensen en organisaties. De bestuurlijke keuze zit in het bewust afstemmen van ambities, middelen en tempo op die draagkracht, zodat leefbaarheid duurzaam wordt versterkt en niet structureel steunt op inzet die leidt tot overbelasting van vrijwilligers en organisaties.

4. Herstel en toekomst na gaswinning

De gevolgen van de gaswinning blijven in Midden-Groningen dagelijks voelbaar. Hoewel de versterkingsopgave in grote lijnen is geprioriteerd en geprogrammeerd, is de praktijk weerbarstig. Als gemeente worden we voortdurend geconfronteerd met casussen die blijven vastlopen doordat de oplossingen die uitvoeringsorganisaties, met name de Nationaal Coördinator Groningen (NCG), binnen hun kaders kunnen bieden onvoldoende zijn om maatwerk te leveren in complexe situaties. Het gaat daarbij vaak om combinaties van technische, juridische, financiële en sociale problematiek, waarbij standaardoplossingen tekortschieten. Herstel en versterking worden niet alleen fysiek, maar ook sociaal en mentaal benaderd, met oog voor langdurige onzekerheid en psychosociale effecten.

Voor inwoners betekent dit langdurige onzekerheid, stilstand en toenemende frustratie. Voor de gemeente betekent dit dat zij steeds vaker wordt geconfronteerd met situaties waarin formeel alles is gedaan wat mogelijk is, maar waarin het probleem feitelijk niet wordt opgelost. In deze gevallen wordt een beroep gedaan op de gemeente om het verschil te maken door aanvullende middelen beschikbaar te stellen.

Het vraagstuk van de versterking gaat nu vooral over de rol die gemeente wil en kan spelen om vastgelopen casussen los te trekken. De gemeente beschikt over (beperkte) middelen om complexe casussen, met buitengewone kosten tijdelijk op te pakken door maatwerk te leveren. Dit noemen we de knelpuntenpot. Zo kan de gemeente vastgelopen situaties doorbreken, terwijl de formele verantwoordelijkheid elders blijft liggen. De rijksoverheid heeft gezegd dat versterking "koste wat het kost" moet gebeuren. Maar in de praktijk is onduidelijk of en hoe snel er echt extra geld komt. Bij toenemende rijksregie blijft de gemeente inzetten op maatwerk en gebiedskennis als onmisbare aanvulling op landelijke kaders.

Twee bestuurlijke keuzes

1. Hoeveel risico zijn we bereid te nemen?

Deze keuze gaat over voorfinancieren en vertrouwen op aanvulling. Is de gemeente bereid risico te nemen door problemen op te lossen in de verwachting dat het Rijk middelen zal aanvullen. Dit vraagt bestuurlijke durf en expliciete acceptatie van onzekerheid. Of willen we niet structureel voorfinancieren? In dat geval lost de gemeente alleen op binnen zeker beschikbare middelen. Dit is financieel verstandig, maar kan leiden tot stilstand en verlies van vertrouwen bij inwoners.

2. Hoeveel maatwerk staan we toen?

Deze keuze gaat over maatwerk. Accepteert de raad dat oplossingen per situatie verschillen en dat precedentwerking onvermijdelijk is? Hiermee kan recht worden gedaan aan individuele gevallen, maar kan duidelijke bestuurlijke uitleg nodig zijn. Of gaan we voor strikte criteria en plafonds? De inzet van aanvullende middelen gebeurt in dat geval alleen binnen vooraf vastgestelde criteria en maxima. Dit vergroot voorspelbaarheid, maar kan in individuele gevallen onvoldoende zijn.

5. Economie en Arbeidsmarkt

De economische structuur en arbeidsmarkt van Midden-Groningen bevinden zich in een periode van ingrijpende verandering. De werkloosheid is historisch laag en de arbeidsparticipatie hoger dan ooit. Veel ondernemers ervaren een structureel tekort aan geschikt personeel. Economische ontwikkeling en arbeidsparticipatie worden nadrukkelijk verbonden aan brede welvaart en preventie van armoede en zorgafhankelijkheid. Technologische ontwikkelingen, zoals automatisering en de inzet van AI verhogen de vraag naar hoger opgeleide en flexibel inzetbare werknemers. Daarnaast heeft bijna een kwart van de beroepsbevolking geen startkwalificatie, wat de kansen op duurzaam en toekomstbestendig werk beperkt. Vergrijzing van de beroepsbevolking versterkt deze mismatch verder.

Industrie en landbouw vormen belangrijke economische pijlers van de gemeente. Ze zorgen voor werkgelegenheid en zijn sterk verweven met het landschap en onze identiteit. Deze sectoren staan echter onder druk door verduurzamingseisen, stikstof- en veenproblematiek, netcongestie, ruimteclaims en veranderende marktomstandigheden. Bovendien zijn de ontwikkelingen sterk afhankelijk van keuzes van hogere overheden. Daarmee is niet alleen de arbeidsmarkt in beweging, maar ook de economische basis waarop die arbeidsmarkt rust.

De belangrijkste werklocaties in onze gemeente zijn de centra en de bedrijventerreinen. De gemeente heeft hiervoor beleid vastgesteld in de detailhandelsvisie en in de bedrijventerreinvisie. De komende jaren is het van belang dat de visie op bedrijventerreinen tot uitvoering wordt gebracht. In de visie beschrijft de gemeente haar rol en de rol van andere partijen. Dit zijn complexe en langjarige trajecten, waarbij de gemeente nog aan het begin staat. We werken toe naar toekomstbestendige bedrijventerreinen. Ook werken we aan voldoende

ruimte voor bedrijven, hiervoor wordt niet alleen naar nieuwe locaties gekeken, maar ook naar de huidige bedrijventerreinen. Het is van belang dat samenwerking wordt gezocht met bedrijven, maar ook met provincie, regiogemeenten en andere partijen.

De gemeente heeft geen directe regierol over economie of onderwijs, maar vervult wel een belangrijke verbindende en faciliterende rol tussen ondernemers, onderwijsinstellingen, regionale partners en inwoners. De Economische Agenda van Nij Begun vraagt nadrukkelijk deze rol actief in te vullen binnen de triple helix: samenwerking tussen overheid, onderwijs en ondernemers op basis van gelijkwaardigheid. Dit vraagt om nieuwe vormen van samenwerken, grotere investeringen en een langere tijdshorizon, terwijl resultaten niet altijd direct zichtbaar of lokaal toe te rekenen zijn. Er is een lange adem nodig.

Voor de raad is dit een wezenlijk bestuurlijk vraagstuk, omdat keuzes over economie en arbeidsmarkt bepalend zijn voor het toekomstbeeld van de gemeente en de mate waarin inwoners en ondernemers kunnen profiteren van economische kansen en investeringen vanuit Nij Begun. Het gaat om de vraag welk type economie er wordt nagestreefd, hoe de gemeente omgaat met transities in bestaande sectoren en in hoeverre zij inzet op het ontwikkelen van haar eigen beroepsbevolking.

Bestuurlijke keuze

Welke rol heeft de gemeente in economie en arbeidsmarkt?

De raad kan kiezen voor een ondersteunende rol vanuit de gemeente met betrekking tot initiatieven van ondernemers, onderwijs en regio wanneer deze zich aandienen. Dit vraagt beperkte inzet, maar leidt mogelijk tot minder samenhang. Een andere keuze is om als gemeente een aanjagende of regisserende rol in te nemen. De gemeente neemt dan actief het initiatief om partijen te verbinden, gezamenlijke agenda's te ontwikkelen en hiaten te adresseren, bijvoorbeeld door naast de werknemersaanpak ook een expliciete werkgeversaanpak te ontwikkelen. Dit vergroot invloed en samenhang, maar vraagt aanzienlijk meer capaciteit. We zijn dus ook afhankelijk van de uitvoeringskracht.

6. Veiligheid en sociale stabiliteit

Veiligheid in Midden-Groningen gaat over meer dan handhaving en openbare orde. Naast zichtbare criminaliteit spelen ondermijning, drugsproblematiek, digitale dreigingen, polarisatie en sociale onrust een steeds grotere rol. Deze ontwikkelingen raken met name kwetsbare wijken en jongeren en zetten het vertrouwen van inwoners in de overheid en maatschappelijke instituties onder druk. Gevoelens van onveiligheid worden daarbij niet alleen bepaald door incidenten, maar ook door leefomgeving, perspectief, bestaanszekerheid en sociale samenhang.

De rol van de gemeente in het veiligheidsdomein is complex. Veel formele bevoegdheden liggen bij politie en justitie, terwijl de gemeente verantwoordelijk is voor preventie, vroegsignalering, leefbaarheid en het versterken van sociale structuren. Effectief veiligheidsbeleid vraagt daarom om samenhang tussen veiligheid, zorg en ondersteuning, wonen, onderwijs, welzijn, handhaving en het beheer van de openbare ruimte. Veiligheid is daarmee geen afzonderlijk domein, maar een gezamenlijke maatschappelijke opgave. De gemeente borgt dat versnelling of verzwaring van landelijke veiligheidsmaatregelen lokaal wordt ingebed in een integrale aanpak.

De maatschappelijke context maakt deze opgave urgenter. Bij incidenten en overlast wordt snelle en zichtbare actie verwacht, terwijl structurele verbetering juist vraagt om langdurige investeringen in preventie, sociale cohesie en perspectief. Instrumenten zoals de Aanpak Voorkoming Escalatie (AVE) helpen om signalen vroegtijdig op te pakken en escalatie te voorkomen, maar vragen consistent gebruik, duidelijke rolverdeling en bestuurlijke rugdekking over domeinen heen. De effecten van deze aanpak zijn niet altijd direct zichtbaar en voorkomen niet elke crisis, maar zijn essentieel voor duurzame veiligheid.

Daarnaast worden digitale veiligheid en maatschappelijke weerbaarheid steeds belangrijker. Met nieuwe wetgeving op het gebied van cyberveiligheid en weerbaarheid zijn gemeenten nadrukkelijk verantwoordelijk geworden voor het beschermen van de gegevens van inwoners en vitale processen. Dit vraagt om nieuwe kennis, samenwerking en bewustwording, en raakt direct aan het vertrouwen van inwoners in de gemeente als veilige en betrouwbare overheid.

Ten slotte is wonen een belangrijke randvoorwaarde voor veiligheid en sociale stabiliteit. Met name voor jongeren en jongvolwassenen met een lichte ondersteuningsvraag kan het ontbreken van passend en kwalitatief goed woonaanbod leiden tot overlast, zorgmijding, ondermijning of escalatie van problematiek. Ook ondermaatse particuliere huisvesting kan criminaliteit en onveiligheid in de hand werken. Veiligheidsbeleid kan deze vraagstukken niet oplossen zonder samenhangende keuzes in wonen en leefbaarheid.

Effectief veiligheidsbeleid vraagt naast handhaving en preventie ook om vertrouwen en samenwerking met inwoners. Zichtbare en benaderbare professionals dragen bij aan het vergroten van de ervaren veiligheid. In wijken en dorpen waar inwoners zich gehoord voelen en waar professionals structureel aanwezig en aanspreekbaar zijn, worden signalen eerder gedeeld en kan escalatie vaker worden voorkomen. Inwonerbetrokkenheid en gebiedsgericht werken versterken daarmee de sociale stabiliteit en dragen bij aan duurzame veiligheid.

Drie bestuurlijke keuzes

Deze drie keuzes gaan in samenhang over waar het inhoudelijke zwaartepunt ligt, hoe de gemeente zichtbaar en relationeel aanwezig is in wijken en dorpen, en welke structurele randvoorwaarden veiligheid beïnvloeden.

1. Waar leggen we het zwaartepunt tussen preventie en repressie?

Deze keuze gaat over hoe en waarmee de gemeente veiligheid primair versterkt. De raad bepaalt hoe capaciteit, middelen en bestuurlijke aandacht worden verdeeld tussen structurele preventie en normerend optreden.

Een sterker accent op preventie vraagt blijvende inzet op jongerenwerk, opbouwwerk, onderwijs, bestaanszekerheid, zorg en passende woonomstandigheden. Dit vraagt bestuurlijke consistentie en acceptatie dat effecten vooral op middellange termijn zichtbaar zijn en niet iedere crisis kan worden voorkomen.

Repressieve inzet blijft noodzakelijk om grenzen te stellen en direct in te grijpen wanneer veiligheid acuut in het geding is. Een zwaarder accent hierop kan op korte termijn zichtbare duidelijkheid geven, maar heeft minder invloed op het voorkomen van nieuwe problematiek.

2. Hoe organiseren we zichtbare en benaderbare aanwezigheid in wijken en dorpen?

Deze keuze gaat over *hoe* de gemeente veiligheid dichtbij inwoners organiseert. De raad bepaalt hoe professionals structureel en samenhangend aanwezig zijn in de leefomgeving.

Zichtbare en benaderbare professionals – zoals BOA's, jongerenwerkers en opbouwwerkers – dragen bij aan vertrouwen en ervaren veiligheid. In wijken waar inwoners zich gehoord voelen en professionals aanspreekbaar zijn, worden signalen eerder gedeeld en kan escalatie vaker worden voorkomen. Dit vraagt niet alleen fysieke zichtbaarheid, maar ook responsiviteit en samenwerking.

Een sterker accent op handhavende zichtbaarheid kan het veiligheidsgevoel op korte termijn vergroten, maar vraagt aandacht voor de relatie met inwoners en het tijdig oppakken van signalen.

3. In hoeverre verbinden we wonen en leefomgeving structureel aan veiligheid?

Deze keuze gaat over de randvoorwaarden voor duurzame veiligheid. De raad weegt in hoeverre veiligheid expliciet wordt verbonden aan woonbeleid, kwaliteit van de bestaande (particuliere) woningvoorraad en de inrichting van de openbare ruimte.

Passende en kwalitatief goede huisvesting – met name voor jongeren en jongvolwassenen met een lichte ondersteuningsvraag – is een belangrijke voorwaarde om zelfstandig te functioneren en problematiek te voorkomen. Het ontbreken daarvan kan leiden tot overlast, ondermijning en escalatie.

Investeren in deze randvoorwaarden vraagt tijd en samenhang met woon- en leefbaarheidsbeleid, maar kan structureel druk op zorg, handhaving en veiligheidsinterventies verminderen.

7. Toekomstbestendige zorg en ondersteuning

De vraag naar zorg en ondersteuning in Midden-Groningen groeit. Door vergrijzing, meer mentale problemen en complexere gezinssituaties doen steeds meer inwoners een groter beroep op Wmo, jeugdhulp en andere vormen van ondersteuning. Tegelijkertijd zijn personeel en middelen schaars en nemen de kosten toe. Dat maakt duidelijk dat de huidige manier van organiseren en financieren van zorg niet onbeperkt vol te houden is. Maatwerk blijft belangrijk, maar vereenvoudiging van regels mag niet ten koste gaan van passende hulp voor inwoners met complexe problemen.

Landelijk en regionaal wordt gestuurd op meer preventie, samenwerking tussen zorg en welzijn en ondersteuning dichtbij huis. In de jeugdhulp betekent dit eerder helpen en minder snel doorverwijzen naar zware zorg. Ook in Midden-Groningen werken we aan deze beweging.

Daarbij komt een belangrijke verandering in de organisatie van het sociaal domein. Met de omvorming van Kwartier Zorg en Welzijn naar een gemeentelijke stichting kiest de gemeente voor meer regie op toegang, kwaliteit en financiën. Dit moet helpen om gericht te investeren, vooral waar de opgave het grootst is. Tegelijk vraagt deze verandering veel van medewerkers en partners en kost het tijd voordat effecten zichtbaar zijn.

Ook de eerstelijnszorg verandert. Door vergrijzing en opvolgingsproblemen bij huisartsen en doordat jonge artsen vaker in grotere samenwerkingsverbanden werken, verandert de organisatie van huisartsenzorg. Praktijken zijn minder vaak aan huis en vaker onderdeel van gezamenlijke voorzieningen. Tegelijkertijd verschuift zorg van het ziekenhuis naar de huisarts en wonen mensen langer zelfstandig thuis, vaak met complexere problemen. Dit vergroot de druk op de eerstelijnszorg en vraagt om goede samenwerking met sociale teams en welzijn. Wanneer de eerstelijnszorg onder druk staat, werkt dit direct door in het sociaal domein en kan dit in kleinere kernen ook invloed hebben op de leefbaarheid.

Zorg en ondersteuning hangen bovendien nauw samen met wonen. Voor ouderen, mensen met een beperking en jongeren met een lichte ondersteuningsvraag is passende huisvesting essentieel om zelfstandig te blijven functioneren. Tekorten aan geschikte woonvormen kunnen leiden tot zwaardere zorg en extra druk op mantelzorgers, wijken en dorpen. Wonen met zorg en ondersteuning krijgt daarom een plek in het volkshuisvestingsprogramma, inclusief afspraken over urgentie voor wettelijk verplichte doelgroepen.

De bestuurlijke vraag voor de raad is niet of deze koers wordt gevolgd, maar hoe de keuzes binnen deze koers worden gemaakt: waar het zwaartepunt ligt, voor wie extra wordt geïnvesteerd en wat dit betekent voor uitvoering, draagkracht en tempo van verandering.

Drie bestuurlijke keuzes

Deze drie keuzes gaan in samenhang over wanneer de gemeente ingrijpt (preventie), voor wie extra wordt ingezet (ongelijk investeren) en wat dat betekent voor uitvoering, draagkracht en haalbaarheid.

1. Hoe stevig maken we de sociale basis als fundament onder zorg en ondersteuning?

Deze keuze gaat niet over óf we inzetten op preventie – die koers is al landelijk en regionaal ingezet. De vraag is hoe stevig we de sociale basis maken als fundament onder zorg en ondersteuning.

De raad bepaalt hoeveel prioriteit en middelen gaan naar ontmoeting, welzijn, collectieve voorzieningen en ondersteuning dichtbij huis. Een sterke sociale basis kan voorkomen dat problemen verergeren en de druk op zwaardere zorg verminderen.

Tegelijk staat de sociale basis onder druk. Er wordt meer verwacht van vrijwilligers, mantelzorgers en welzijnsorganisaties, onder meer op het gebied van signalering, ondersteuning en het opvangen van complexere hulpvragen, terwijl capaciteit en middelen niet vanzelf meebewegen. De ambitie om zorgvragen eerder en lichter op te vangen vraagt daarmee om een stevige sociale basis die nog niet overal op het gewenste niveau is. Dit vraagt gerichte investeringen, betere samenwerking tussen zorg en welzijn en bestuurlijke consistentie, met het besef dat het versterken van deze basis tijd kost en niet direct tot zichtbare resultaten leidt.

Als de inzet op de sociale basis beperkt blijft, verschuift de zorg minder naar lichtere vormen van ondersteuning en blijft de druk op zwaardere zorg groot.

2. In hoeverre investeren we gericht om verschillen in zorggebruik en zelfredzaamheid te verkleinen?

Deze keuze gaat over voor wie en waar de gemeente extra inzet pleegt. De raad bepaalt in hoeverre bewust meer tijd, aandacht en middelen worden ingezet in wijken, dorpen en bij doelgroepen waar de zorgvraag het grootst is of waar problemen zich stapelen.

Gerichte inzet kan bijdragen aan het verkleinen van verschillen in gezondheid, zelfredzaamheid en zorggebruik. Tegelijk vraagt dit duidelijke criteria en bestuurlijke consistentie, omdat niet iedere inwoner of ieder gebied dezelfde mate van ondersteuning ontvangt en resultaten niet overal gelijk zullen zijn.

3. Wat betekenen deze keuzes voor uitvoering, draagkracht en tempo van de transformatie?

Deze keuze gaat over wat het systeem aankan. Meer inzet op de sociale basis en gerichte ondersteuning vraagt tijd, samenwerking en voldoende professionals. De raad weegt in hoeverre de ambities passen bij de beschikbare uitvoeringskracht, de arbeidsmarkt in zorg en welzijn en de draagkracht van mantelzorgers en vrijwilligers.

Ook het tempo van verandering is onderdeel van deze afweging. Versnellen kan financieel nodig zijn, maar vergroot de druk op organisaties en medewerkers. Een meer geleidelijk tempo biedt ruimte om te leren en bij te sturen, maar houdt financiële en inhoudelijke druk langer in stand.

Bijlagen

1. Midden-Groningen in vogelvlucht

De gemeente Midden-Groningen is in 2018 ontstaan vanuit een gemeentelijke herindeling door een samenvoeging van de gemeenten Hoogezand-Sappemeer, Slochteren en Menterwolde. Midden-Groningen heeft ongeveer 61.500 inwoners en is daarmee de derde gemeente van de provincie. De gemeente bestaat uit 25 dorpen en wijken, met een stedelijk centrum dat belangrijke voorzieningen biedt voor de hele regio. Een doel is zo veel mogelijk centrale huisvesting van ambtenaren. Het gemeentehuis staat in Hoogezand en is onderdeel van het Huis van Cultuur en Bestuur. Hierin zijn ook het theater en de bibliotheek gehuisvest. De gemeente kent ook nog andere decentrale werkplekken, zoals de gemeentewerven in Slochteren en Zuidbroek en het nieuwe gebouw van het sociaal ontwikkelbedrijf Midwerk (Ontwikkeling/Werk/Inkomen), voorheen BWRI, in Sappemeer.

Positie in de regio

Midden-Groningen ligt strategisch in het midden van de provincie Groningen. Het gebied heeft een goede infrastructuur met spoorlijnen, wegen en waterwegen. Het ligt dicht bij de stad Groningen en de Eemshaven, aan de A7 en bij de kruising met de N33. De A7 verbindt de gemeente van west naar oost met de stad Groningen en Duitsland. Ten westen van de gemeente, biedt de nabijheid van de stad Groningen, het economische en culturele hart van de provincie, kansen voor Midden-Groningen. Kansen op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg en recreatie. Deze nabijheid stimuleert ook de woningmarkt en maakt Midden-Groningen aantrekkelijk voor forenzen op zoek naar een woonomgeving met een hoge kwaliteit van leven. Met de N33 is Midden-Groningen van noord naar zuid verbonden met de gemeente Eemsdelta en de zuidelijke Groninger gemeenten Veendam en Stadskanaal.

Het gebied rond de A7/N33 is een van de vijf economische kernzones van de provincie. Dit gebied dat ook delen van de gemeenten Oldambt en Veendam omvat kent een relatief hoge toegevoegde waarde en veel arbeidsplaatsen, en is hierdoor van regionale betekenis.

De unieke positie brengt zowel kansen als uitdagingen met zich mee voor de gemeente in haar regionale dynamiek.

Industrie en bedrijvigheid

Onze gemeente heeft een sterke economie met meer dan 5.600 bedrijfsvestigingen en ruim 23.000 banen. De industrie, landbouw, handel en energiesector zijn belangrijk voor de regio.

- *Landbouw en veeteelt:* Landbouw is al lange tijd de basis van veel gebieden in Nederland, ook in Midden-Groningen. Rondom de landbouw is ook industrie ontstaan, zoals de aardappelverwerking. AVEBE is een grote producent van aardappelzetmeel en biedt veel werk in de regio.
- *Energiesector:* Midden-Groningen is bekend door het gasveld in Slochteren, dat in 1959 werd ontdekt. Dit gasveld had een grote invloed op de Nederlandse economie. Sinds 2024 is de gaswinning gestopt en de gemeente werkt nu aan duurzame energie, zoals windparken, warmtenet en zonne-energie. Er is een stikstoffabriek in Zuidbroek om geïmporteerd gas geschikt te maken voor Nederland.

- *Industrie:* Van oudsher wordt de gemeente gekenmerkt door haar omvangrijke industriële fundament. De industrie is de meest toonaangevende en ook de meest in het oog springende sector binnen de gemeente. Ook de scheepsbouw is belangrijk, met bekende scheepswerven zoals Royal Bodewes in Hoogezand, opgericht in 1812.

Natuur en cultuur

Midden-Groningen heeft een gevarieerd landschap met onder andere veengebieden, veenontginningen, dorpsbossen en water, en een rijke culturele geschiedenis. Enkele hoogtepunten zijn:

- *Veenkoloniën:* Het zandgebied van de Veenkoloniën is een krachtig landschap met weidse vergezichten, akkers en rechte ontginningswegen en waterlopen.
- *Zuidlaardermeer:* Dit meer is een belangrijk gebied voor watervogels en trekt veel vogels aan tijdens hun trektochten. Het meer is ook geschikt voor watersport en biedt mooie wandel- en fietsroutes.
- *'t Roegwold:* Dit nieuwe natuurgebied bestaat uit moeras, water en rietvelden. Het is ideaal voor wandelingen, kanoën en het spotten van bijzondere planten en dieren.
- *Borgen en landhuizen:* Midden-Groningen heeft prachtige borgen (landhuizen), zoals de Fraeylemaborg in Slochteren, die dateert uit de middeleeuwen.
- *Historische kerken:* De gemeente heeft een aantal oude kerken die teruggaan tot de Middeleeuwen. Deze gebouwen zijn belangrijk voor zowel religie als cultuur en laten de geschiedenis van de regio zien.
- *Industrieel erfgoed:* De regio heeft een rijke industriële geschiedenis, zichtbaar in oude fabrieken, sluizen en scheepswerven die het verleden van de gemeente weerspiegelen.
- *Musea:* Midden-Groningen heeft het Nationaal Busmuseum en daarnaast enkele andere museale instellingen zoals de historische scheepswerf Wolthuis en het Noord-Nederlands trein & tram museum.

Sociaal

De gemeente Midden-Groningen heeft in vergelijking met het landelijke gemiddelde een zwakkere sociale structuur. Dit is bijvoorbeeld te zien aan het aantal huishoudens dat gebruikmaakt van sociale voorzieningen en het percentage jongeren tot 18 jaar in de jeugdzorg. Ook in algemene zin is de sociaaleconomische positie van de gemeente zwakker dan gemiddeld. Midden-Groningen heeft verschillende uitdagingen op het gebied van sociale welvaart:

- *Werkloosheid:* In sommige delen van de gemeente, vooral in bepaalde wijken in Hoogezand, is de werkloosheid hoger dan gemiddeld in Nederland.
- *Armoede:* Armoede is een groot probleem in de gemeente. Dit beïnvloedt gezondheid, onderwijs en de kwaliteit van leven. Daarnaast wordt armoede vaak doorgegeven van generatie op generatie.
- *(Jeugd)zorg:* De vraag naar zorg is erg hoog, vooral voor jeugdzorg. Ondanks jarenlange pogingen om deze zorgvraag te verminderen, blijft de vraag hoog en nemen de kosten toe. Deze kosten drukken steeds meer op de gemeentelijke begroting.

- *Vergrijzing*: De gemeente heeft een vergrijzende bevolking, vooral in de kleinere dorpen. Hierdoor is er meer vraag naar zorg en ondersteuning, terwijl het aantal werkende inwoners daalt. Al zien we dat de vraag minder hard stijgt dan we verwacht hadden.
- *Afnemend vertrouwen in de overheid*: Door de toeslagenaffaire, de gevolgen van de gas- en zoutwinning en het windmolenpark N33 hebben veel inwoners, vooral in de aardgasgebieden, minder vertrouwen in de overheid. Dit kan leiden tot minder deelname aan maatschappelijke activiteiten, meer onrust en meer ondermijnende activiteiten.

2. SWOT-analyse Midden-Groningen

Onderstaand geven we een beknopt overzicht van de Sterktes, Zwaktes, Kansen en Bedreigingen van de gemeente Midden-Groningen. Deze SWOT-analyse helpt om de uitgangspositie van de nieuwe raad te duiden: waar liggen onze inherent sterke punten en waar de kwetsbaarheden, en welke externe ontwikkelingen bieden kansen dan wel risico's? Deze analyse is gebaseerd op bevindingen uit de afgelopen bestuursperiode en strategische documenten.

Sterktes:

- **Strategische ligging:** Centrale positie in de provincie, nabij de stad Groningen en logistieke knooppunten. Goede infrastructuur (A7/N33, spoorlijnen) zorgt voor bereikbaarheid en maakt de gemeente aantrekkelijk voor forenzen en bedrijven.
- **Veelzijdig woon- en leefmilieu:** Een mix van stedelijk gebied en karakteristieke dorpen met ruimte, groen en water. Er is keuze uit diverse woonomgevingen, van centrumstedelijk tot landelijk, wat uiteenlopende doelgroepen aantrekt.
- **Sterke industrie en vakmanschap:** Traditioneel een krachtige industrie en landbouwsector. Aanwezigheid van gespecialiseerde bedrijven (scheepswerven, procesindustrie, agrifood zoals AVEBE, glastuinbouw) levert bovengemiddelde werkgelegenheid in deze sectoren. Er is veel technisch vakmanschap en een arbeidsethos dat bijdraagt aan productiviteit.
- **Ruimte voor duurzame energie:** De gemeente beschikt over uitgestrekte (deels dunbevolkte) gebieden die geschikt zijn voor wind- en zonne-energieprojecten. Er zijn al stappen gezet richting een duurzame energievoorziening, waarmee Midden-Groningen een grote bijdrage levert aan de energietransitie (bijv. windpark, zonnepark, warmtenet en de stikstoffabriek voor gasconversie).
- **Sterke gemeenschapszin:** Met name in de dorpen is de sociale cohesie sterk. Inwoners kennen elkaar en doen actief mee aan het verenigingsleven en dorpsinitiatieven. Dit maakt dat bewoners elkaar ondersteunen en er draagvlak is voor lokale projecten, mits men goed wordt betrokken. Ook samenwerken met maatschappelijke organisaties gaat vaak laagdrempelig dankzij korte lijnen.

Zwaktes:

- **Sociaaleconomische achterstand:** Midden-Groningen kent een relatief zwakke sociaaleconomische structuur vergeleken met het landelijk gemiddelde. Het aandeel huishoudens in armoede en met langdurige werkloosheid is hoog, vooral in delen van Hoogezand. Dit leidt tot hogere afhankelijkheid van voorzieningen, en brengt generatiearmoede met zich mee. Armoede doet in principe geen goed aan de gemeenschapskracht.
- **Hoge zorg- en ondersteuningsvraag:** Het gebruik van jeugdzorg, Wmo en andere sociale ondersteuning is bovengemiddeld. Ondanks inspanningen blijft de vraag naar met name jeugdzorg zeer hoog, wat de gemeentelijke begroting zwaar belast. De vergrijzing in dorpen leidt bovendien tot een groeiende behoefte aan ouderenzorg en passende huisvesting voor senioren.

- **Beperkte financiële ruimte:** Door genoemde sociale opgaven en een relatief beperkte eigen inkomstenbasis (laag gemiddeld inkomen, beperkte groei woningvoorraad) staan de financiën onder druk. De afgelopen periode was de begroting dankzij extra Rijksmiddelen sluitend, maar structureel blijft de marge klein. Elke tegenvaller kan snel pijn doen.
- **Vertrouwen in overheid:** Het vertrouwen van inwoners in de (rijks)overheid ligt historisch laag. In ons gebied wordt dit versterkt door de aardbevingsproblematiek en bijvoorbeeld het windmolenpark N33. Dit heeft ook effect op het vertrouwen in de gemeente. Het kost tijd en inspanning om dit vertrouwen te herstellen.
- **Versnipperde stedelijke structuur:** Hoogezand-Sappemeer heeft zich ontwikkeld langs linten en verspreide wijken, wat leidt tot een minder samenhangend centrum. Het huidige stedelijke gebied heeft een sleetse uitstraling en er ontbreken schakels tussen wijken en buurten. Hierdoor is de levendigheid en uitstraling van het centrumgebied nog niet op het niveau dat past bij de tweede kern van de provincie.
- **Organisatorische krapte:** Intern heeft de gemeentelijke organisatie beperkte capaciteit op sommige vakgebieden. Het aantrekken en behouden van gespecialiseerd personeel (bijv. planeconomen, verkeerskundigen, IT) is lastig in de krappe arbeidsmarkt. Ook is de werkdruk hoog door de hoeveelheid grote projecten tegelijk.

Kansen:

- **Nij Begun:** Als onderdeel van het Nationaal Programma Groningen biedt *Nij Begun* een unieke impuls voor onze gemeente. Er komen substantiële middelen beschikbaar om aardbevingschade te herstellen en huizen te versterken, maar ook voor duurzaamheidsprojecten, sociale programma's (Sociale Agenda) en economische structuurversterking (Economische Agenda).
- **Nieuwe spoorverbinding:** De aangekondigde investering van €1,9 miljard door het Rijk in de Nedersaksenlijn (een directe spoorverbinding van Groningen via Midden-Groningen naar Twente) biedt enorme kansen. Voor onze gemeente betekent dit de mogelijkheid van een modern, goed uitgerust intercitystation (OV-hub) in het stedelijk gebied van Hoogezand en Sappemeer. Dit zou de bereikbaarheid en regionale functie van Midden-Groningen sterk verhogen en kan dienen als vliegwiel voor gebiedsontwikkeling in de spoorzone (woningen, voorzieningen, werkgelegenheid).
- **Woningbouwagenda:** Landelijk is er urgentie om de woningnood aan te pakken. Er zijn grote bouwprogramma's en fondsen (Woningbouwimpuls, Regio Deals) beschikbaar. Midden-Groningen heeft relatief veel beschikbare ruimte voor woningbouw en relatief lage grondprijzen. Met de vastgestelde Woonvisie 2024-2030 en de focus op versnelling van bouwprojecten, kunnen we inspelen op de nationale bouwambities en daarvoor steun verkrijgen.
- **Energietransitie en groen herstel:** De overgang naar duurzame energie en de klimaatopgaven bieden kansen in onze regio. De beëindiging van de gaswinning gaat gepaard met investeringen in duurzame energieprojecten. Midden-Groningen kan zich profileren als energiegemeente doordat ervaring met gaswinning kansen biedt op innovatieve oplossingen. Daarnaast kan herstel van het landschap na de gaswinning

(denk aan natuurontwikkeling op plekken van voormalige gasinfrastructuur) bijdragen aan zowel klimaatadaptatie als recreatieve waarde.

- **Samenwerking en regiovorming:** Op regionaal niveau wordt steeds meer samengewerkt (bijv. binnen Regio Groningen-Assen, en R8 (samenwerking met andere gemeenten in het land)). Midden-Groningen kan profiteren van deze netwerken om kennis te delen, lobbykracht te vergroten en projecten gezamenlijk uit te voeren. Een sterk regionaal profiel kan ons meer invloed en middelen opleveren.

Bedreigingen:

- **Demografische krimp en vergrijzing:** Hoewel prognoses voor onze gemeente recent zijn bijgesteld, blijft op de lange termijn de kans op bevolkingskrimp aanwezig in Noord- en Oost-Nederland. Met name de dorpen kunnen te maken krijgen met dalende inwonertallen en verdere vergrijzing. Dit zet voorzieningen (scholen, winkels, openbaar vervoer) onder druk en kan leiden tot een vicieuze cirkel van vertrek en afnemende leefbaarheid. Door de vergrijzing neemt de omvang van de potentiële beroepsbevolking fors af. Dit vergroot de bestaande krapte op de arbeidsmarkt.
- **Rijksbeleid sociaal domein:** De financiële houdbaarheid van met name de jeugdzorg is een landelijk probleem. Mocht er geen structurele extra ondersteuning vanuit het Rijk komen, dan blijft de gemeente voor moeilijke keuzes staan: bezuinigingen op andere terreinen of versoberen van voorzieningen. Daarnaast brengen eventuele nieuwe wetswijzigingen onzekerheid mee.
- **Aardbevingsproblematiek en afhandeling schade:** Hoewel de gaswinning stopt, is de afhandeling van schade en de versterkingsoperatie nog niet afgerond. Vertragingen of een stroperige uitvoer door de NCG en het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) blijven een risico. Als inwoners lang in onzekerheid zijn over hun woning, schaadt dat de mentale gezondheid en het vertrouwen in de overheid.
- **Klimaatverandering en milieunormen:** Extreme weersomstandigheden (zware regenval, hitte, droogte) zullen ook Midden-Groningen raken. Wateroverlast kan vaker voorkomen, bijv. in lagergelegen polders, en hitte kan vooral ouderen in dorpen treffen. Daarnaast staan we voor de opgave om te voldoen aan strengere milieunormen, zoals stikstofreductie en normen voor schoon water. Dit kan gevolgen hebben voor onze agrarische sector en voor geplande bouwprojecten die dan vertraging oplopen door vergunningproblematiek.
- **Netcongestie:** Netcongestie vormt een bedreiging voor de gemeente omdat nieuwe woningen, bedrijven en maatschappelijke voorzieningen niet tijdig kunnen worden aangesloten op het elektriciteitsnet. Hierdoor lopen economische ontwikkelingen, duurzaamheidsprojecten en bouwplannen vertraging op of worden ze zelfs stilgelegd. Daarnaast belemmert het de energietransitie, omdat duurzame opwek en elektrificatie van mobiliteit en verwarming niet volledig benut kunnen worden.
- **Stikstof:** Het landelijke stikstofbeleid vormt een bedreiging voor de gemeente omdat bouwprojecten, infrastructuur en economische ontwikkelingen vertraging oplopen door vergunningsbeperkingen. Dit raakt zowel woningbouw als de ontwikkeling van bedrijventerreinen en kan daarmee de lokale groei en leefbaarheid onder druk zetten. Daarnaast zorgt de onzekerheid rond regelgeving voor terughoudendheid bij

ondernemers en investeerders, wat de sociaaleconomische positie van de gemeente kan verzwakken.

- **Concurrentie en regiobeeld:** Tot slot is er het risico dat Midden-Groningen te weinig zijn eigen profiel neerzet. We concurreren in zekere mate met omliggende gemeenten om inwoners, bedrijven en bezoekers. Als wij er niet in slagen onze unieke kwaliteiten (ruimte, natuur, betaalbaar wonen, gemeenschapszin) uit te dragen, bestaat het risico dat potentiële nieuwe inwoners voor andere plekken kiezen. Dit maakt het des te belangrijker om actief aan onze profilering te werken.

3. Beschrijving van de grote opgaven

3.1 Wonen

1. Inleiding: landelijke context en woonopgave

Nederland kampt met een groot woningtekort. Om aan de behoefte te voldoen, wil het Rijk tot en met 2030 ongeveer 900.000 nieuwe woningen bouwen. Twee derde daarvan moet betaalbaar zijn (sociale huur, middenhuur en betaalbare koop) zodat ook starters en mensen met een lager of middeninkomen een passende woning kunnen vinden.

Om deze ambitieuze bouwopgave te realiseren, heeft het Rijk woondeals gesloten met regio's en provincies. In februari 2023 zijn voor Groningen afspraken gemaakt om provinciaal 28.500 woningen toe te voegen tot 2030. Dit is uitgewerkt in drie regionale woondeals: één voor Regio Groningen-Assen (interprovinciaal met Drenthe) en twee voor de provincie Groningen zelf (Eemsdelta en Oost-Groningen). In de Woondeals zijn aantallen nieuwbouw afgesproken, samen met locaties en randvoorwaarden. Het doel van deze woondeals is om Rijk, provincie, gemeenten, corporaties en marktpartijen te laten samenwerken zodat er sneller en op de juiste plekken gebouwd wordt.

Wettelijke kader Wonen

Het woonbeleid in Nederland wordt grotendeels bepaald door landelijke wet- en regelgeving. Centraal staat de **Omgevingswet**, die gemeenten verplicht integraal te sturen op de fysieke leefomgeving, waaronder woningbouw. De **Woningwet** regelt de rol van woningcorporaties en hun samenwerking met gemeenten via prestatieafspraken. Daarnaast gelden de **Huisvestingswet 2014** (voor toewijzing en verdeling van schaarse woonruimte) en de **Wet goed verhuurderschap** (2023), die gemeenten meer handvatten geeft om misstanden op de huurmarkt aan te pakken.

Komende jaren verandert het wettelijk kader ingrijpend met de **Wet versterking regie volkshuisvesting** (Wrv), die naar verwachting in 2026 in werking treedt. Deze wet verplicht gemeenten om een volkshuisvestingsprogramma vast te stellen en geeft het Rijk meer regiemogelijkheden om betaalbare woningen te realiseren. Ook beleidsinstrumenten uit het **Nationaal Programma Woningbouw** en de **Woondeals** worden juridisch verankerd.

2. Huidige situatie in Midden-Groningen

Midden-Groningen is een gemeente met 28.833 woningen (peildatum 1 januari 2025). Hiervan bestaat circa 38% uit huurwoningen (voornamelijk sociale huur van woningcorporaties) en 62% uit koopwoningen. De bevolkingsgroei in onze gemeente is lang gering geweest; eerder werd zelfs rekening gehouden met krimp. Sinds enkele jaren zien we echter een omslag. Er is weer sprake van groei van huishoudens in zowel het stedelijk gebied als de dorpen. Dit betekent dat er na een lange periode van stilstand nu extra gebouwd moet worden om in de behoefte te voorzien. Deze inhaalslag kost door procedures en capaciteitsproblemen tijd.

De huidige woningmarkt in Midden-Groningen kenmerkt zich door krapte in specifieke segmenten. Het gemeentelijk woningmarktonderzoek van 2022 bevestigt dat er tot 2030 aanzienlijk meer woningen nodig zijn. Daarbij gaat het vooral om betaalbare en geschikte woningen: starters zoeken betaalbare huur- of koopwoningen, terwijl er voor oudere inwoners behoefte is aan levensloopbestendige woningen (bijvoorbeeld gelijkvloerse appartementen of zorggeschikte woningen). Ook andere doelgroepen, zoals mensen die urgent of tijdelijk

onderdak nodig hebben en arbeidsmigranten, hebben moeite om passende huisvesting te vinden. Hoewel huizenprijzen in onze regio lager liggen dan het landelijk gemiddelde, is betaalbaarheid een punt van aandacht vanwege de relatief lagere inkomens en stijgende woonlasten. De wachtlijsten voor sociale huur zijn nog beheersbaar, maar vragen continue monitoring om ervoor te zorgen dat kwetsbare groepen tijdig een woning krijgen.

Ook de kwaliteit en het type woningaanbod spelen een rol in de mismatch tussen vraag en aanbod. Ons woningbestand bestaat voor een groot deel uit naoorlogse eengezinswoningen. In sommige oudere wijken is de kwaliteit matig en vindt ongewenste woningsplitsing of verkamering plaats; dit proberen we tegen te gaan om de leefbaarheid te waarborgen. Tegelijk is er behoefte aan meer variatie in woningtypen. Zo worden nieuwe woonvormen verkend, zoals hofjes voor senioren of het herbestemmen van vrijkomende boerderijen tot meerdere woningen, om beter aan te sluiten bij de veranderende woonwensen.

Een bijzondere factor in Midden-Groningen is de aardbevingsproblematiek door gaswinning. De versterkingsoperatie heeft grote invloed op de woningvoorraad, vooral in de noordelijke en oostelijke dorpen. Veel woningen moeten bouwkundig worden versterkt of vervangen om ze veilig te maken. Dit leidt op korte termijn tot verhuizingen en tijdelijk leegstand, maar uiteindelijk vaak tot nieuwe huizen van hogere kwaliteit.

3. De opgave en ambities

Uit de laatste prognoses blijkt dat Midden-Groningen tot 2030 circa 1.250 extra woningen nodig heeft om aan de woonvraag te voldoen. Daarbij is het goed om na te denken of we het inwonersaantal verder willen laten groeien, zoals dat in veel gemeenten om ons heen gebeurt. De huidige gemeenteraad heeft wonen tot topprioriteit verklaard en in de nieuwe Woonvisie 2024-2030 de koers uitgezet om die bouwopgave te realiseren. Concreet is de ambitie om ongeveer 1.250 woningen bij te bouwen voor 2030 (netto toevoeging, dus na aftrek van sloop).

De gemeente richt zich, naast het aantal woningen, op de kwaliteit van wonen. Belangrijke speerpunten zijn:

- Duurzaam bouwen en wonen: nieuwe woningen zijn energieneutraal of energiezuinig; bestaande woningen worden geïsoleerd en van het gas gehaald (o.a. via NPG en Volkshuisvestingsfonds).
- Levensloopbestendig wonen: nieuwbouw is geschikt of eenvoudig aanpasbaar voor alle levensfasen, zodat ouderen langer zelfstandig kunnen wonen.
- Betaalbaarheid: voldoende sociale huur, betaalbare koop en middenhuur; een evenwichtige mix om doorstroming te bevorderen.
- Doelgroepenbeleid: extra aandacht voor starters, jongeren, senioren, mensen met zorgbehoefte, spoedzoekers en arbeidsmigranten.
- Instrumenten: behoud van de Starterslening en stimulering van tijdelijke en gecombineerde woon-zorgprojecten.

Midden-Groningen vertaalt landelijke afspraken en regio-afspraken naar lokaal beleid. Zo maakt Midden-Groningen deel uit van de Regio Groningen-Assen (RGA) en draagt met circa 1.350 nieuwbouwwoningen bij aan de woningbouwopgave in de RGA-regio. In de kernen dicht bij de stad (zoals Hoogezand-Sappemeer) faciliteren we extra nieuwbouw voor de regio, terwijl we in

de oostelijke dorpen vooral inzetten op het vernieuwen en verduurzamen van woningen en inbreiding op kleine schaal.

Bovendien bereidt de gemeente zich voor op nieuwe instrumenten uit Den Haag. Zo treedt naar verwachting in 2026 de Wet versterking regie volkshuisvesting (Wvrv) in werking. Die wet verplicht gemeenten om een volkshuisvestingsprogramma op te stellen en geeft het Rijk de mogelijkheid om gemeenten aan te wijzen om extra betaalbare woningen te bouwen. Midden-Groningen anticipeert hierop door op korte termijn een eigen programma Wonen vast te stellen. In het programma Wonen worden door het college de woningcategorieën en de doelgroepen uitgewerkt. Ook welzijn en zorg krijgen hierin een plek alsmede het operationele deel met woningbouwprojecten en prestatieafspraken met woningcorporaties.

Voor een goede verankering van het programma Wonen, het grondbeleid en andere ruimtelijke ambities zal de Omgevingsvisie (2023) binnen de komende bestuursperiode moeten worden geactualiseerd.

4. Lokale ontwikkelingen

Vrijkomende locaties

Een kans voor extra woningbouw in onze gemeente ligt in het benutten van vrijkomende locaties, zoals voormalige scholen en zorginstellingen of ander leegstaand vastgoed. Midden-Groningen heeft een inventarisatie gemaakt van maar liefst 22 dergelijke locaties (veelal oude schoollocaties) die getransformeerd kunnen worden naar woningen. Dit is een belangrijk speerpunt in de Woonvisie: we willen op eigen grond en bestaande bebouwde plekken nieuwe woningen realiseren om tegelijk de krapte te verlichten én de kernen te verfraaien. Enkele voorbeelden zijn de transformatie van oude schoolgebouwen in dorpen naar appartementen of woonzorgcomplexen, en de herontwikkeling van het oude Woonzorgcentrum in Slochteren. Dergelijke projecten leveren vaak win-win op: ze geven een nieuwe bestemming aan gebouwen die anders zouden verloederen, en ze voegen woningen toe midden in de kern, dicht bij voorzieningen.

Muntendam

Muntendam is een van de dorpen waar kleinschalige groei wordt voorzien. De nadruk ligt op inbreiding en het versterken van het dorpshart, in plaats van grote uitbreidingswijken aan de randen. Een goed voorbeeld is het Centrumplan Muntendam, waarin de herontwikkeling van het dorpscentrum centraal staat. Hier worden op vrijkomende plekken nieuwe woningen gebouwd, waaronder zorgwoningen voor ouderen. Door in het centrum te bouwen slaan we twee vliegen in één klap: we voegen passende woningen toe voor senioren (zodat zij in het dorp kunnen blijven wonen met voorzieningen in de buurt) én we vullen leemtes in de dorpsstructuur op, wat de leefbaarheid ten goede komt.

Hoogezand-Sappemeer

Hoogezand-Sappemeer vormt het stedelijk hart van Midden-Groningen en is dan ook de plek met de grootste woningbouwopgave. Een belangrijk project betreft de wijkvernieuwing Hoogezand-Noord (Noorderpark). Dit is een grootschalig herstructureringsproject waar de komende jaren ingrijpend wordt geïnvesteerd in wonen, leefomgeving en sociale samenhang. Er is een gebiedsvisie opgesteld voor Noorderpark, met als doel om ongeveer 300 nieuwe

woningen toe te voegen in deze wijk. De wijkvernieuwing is integraal van opzet: naast nieuwbouw en woningrenovatie gaat het om verbetering van de openbare ruimte (meer groen en veilige plekken voor ontmoeting), aanpak van sociale problemen en het verhogen van het veiligheidsgevoel in de buurt.

Naast Noorderpark zijn er in Hoogezand-Sappemeer nog andere ontwikkelingen. Zo wordt aan de westkant van Hoogezand de nieuwbouwwijk De Vosholen in fases gerealiseerd als uitbreidingslocatie met uiteindelijk circa 900 woningen in diverse types (rijwoningen, twee-onder-één-kap, vrijstaand en appartementen).

Huisvesting asielzoekers en aandachtsgroepen

Aan het einde van 2026 lopen regionale afspraken over de opvang van asielzoekers en de huisvesting van aandachtsgroepen af. Indien regionale voorzieningen worden beëindigd of herverdeeld, kan de individuele taakstelling voor Midden-Groningen nadrukkelijker in beeld komen. Op basis van de indicatieve verdeling in het kader van de Spreidingswet bedraagt de opgave voor Midden-Groningen 289 opvangplaatsen (waarvan 24 voor alleenstaande minderjarige vluchtelingen (AMV's)). Daarnaast loopt de tijdelijke bescherming voor Oekraïense ontheemden door tot in 2027. Dit dossier vraagt in de komende raadsperiode om tijdige bestuurlijke keuzes over capaciteit, locaties en regionale samenwerking.

3.2 Economie

1. Inleiding: context en economische opgave

De economie van Midden-Groningen heeft een herkenbaar profiel met sterke industriële en agrarische wortels. Tegelijkertijd staat onze economie ook voor vernieuwing. De uitdagingen waar we voor staan, arbeidsmarktkrapte, vergrijzing, de overgang naar een duurzame energievoorziening en het toekomstbestendig maken van bedrijventerreinen, vragen om gerichte keuzes. We willen de economische structuur verbreden, innovatie stimuleren en de kwaliteit van werkgelegenheid verhogen.

De economie van Midden-Groningen maakt deel uit van een regio in beweging. De ontwikkelingen met betrekking tot de Economische Agenda van Nij Begun vormen voor de komende jaren het kader waarbinnen ook onze gemeente haar economische koers bepaalt. Deze agenda zet in op een sterke en duurzame economie voor de regio Groningen en Noord-Drenthe, met nadruk op kansen in de energietransitie, het versterken van de maakindustrie, de ontwikkeling van toekomstbestendige landbouw en een stevige sociale basis. Midden-Groningen neemt hierin een belangrijke positie in: als schakel tussen stad en platteland, tussen industrie en landbouw, en tussen kennisinstellingen en bedrijven.

Voor Midden-Groningen betekent dit dat we werken aan brede welvaart, economische vooruitgang die bijdraagt aan sociale samenhang, gezondheid en duurzaamheid. Een veerkrachtige lokale economie met voldoende en passend werk vormt daarbij de kern. Met de Lokale Economische Agenda 2025–2028 sluiten we aan bij de regionale koers van Nij Begun en vertalen we die naar concrete lokale ambities.

2. Huidige situatie in Midden-Groningen

De economische structuur van Midden-Groningen kenmerkt zich door een sterk industrieel en agrarisch fundament. De industrie is verantwoordelijk voor 20% van alle arbeidsplaatsen in de gemeente, tegenover 9% landelijk. Daarmee is de industrie onze grootste werkgever. De industrie kent bovendien veel indirecte werkgelegenheid bij toeleveranciers, evenals een bovengemiddelde arbeidsproductiviteit. Ook de landbouwsector (inclusief glastuinbouw) is in

Wettelijke kader Economie

Het economisch beleid van gemeenten is ingebed in een breder nationaal en Europees kader. De **Omgevingswet** (2024) vormt het fundament voor de fysieke en economische ontwikkeling van gebieden: via de omgevingsvisie en het omgevingsplan kan de gemeente sturen op ruimte voor bedrijvigheid en economische vitaliteit. Daarnaast zijn de **Wet economische mededinging** en het **Europees staatssteunkader** richtinggevend voor gemeentelijke steun aan bedrijven en investeringen.

De **Wet gemeenschappelijke regelingen** biedt de juridische basis voor regionale economische samenwerking, zoals via de Regio Groningen-Assen en Nij Begun. Ook het **Investeringskader Regionale Economie (IRE)** van het Rijk en de Regio Deals zijn belangrijke instrumenten voor financiering van regionale economische ontwikkeling. Op het terrein van arbeidsmarkt en scholing gelden de **Participatiewet** en de **Wet SUWI**, die de samenwerking tussen gemeenten, UWV en werkgevers regelen.

Komende jaren krijgt ook de energietransitie een sterker juridisch fundament, onder meer via de **Energiewet** (in voorbereiding) en de **Klimaatwet**, die doelen vastleggen voor CO₂-reductie en energiebesparing.

Midden-Groningen relatief groot met ongeveer 5% van de banen (landelijk <3%). Daarnaast is de bouwsector goed voor circa 7% van de werkgelegenheid (landelijk ~5%), mede gestuwd door de aardbeving gerelateerde bouw- en herstelwerkzaamheden in onze regio. Tegelijk valt op dat sectoren als zakelijke dienstverlening, toerisme en recreatie een kleiner aandeel van de werkgelegenheid innemen in dan gemiddeld.

De economische ontwikkeling van Midden-Groningen laat de afgelopen jaren een gemengd beeld zien. Met ruim 23.000 arbeidsplaatsen en circa 5.800 bedrijfsvestigingen kent Midden-Groningen relatief weinig banen ten opzichte van de omvang van de beroepsbevolking. Veel inwoners werken buiten de eigen gemeente (met name in de stad Groningen), terwijl omgekeerd een flink deel van de werknemers bij lokale bedrijven van buiten de gemeente komt. Onze lokale economie is dus sterk verweven met de regionale economie van Groningen en Noord-Oost-Nederland. In de afgelopen tien jaar nam het aantal banen in Midden-Groningen per saldo met circa 7% toe, een groei die achterbleef bij het provinciale en landelijke gemiddelde. Dit komt onder andere doordat landbouw en industrie hier een groter aandeel van de werkgelegenheid vormen en deze sectoren het de afgelopen jaren moeilijker hadden dan gemiddeld. Onze regio is extra gevoelig voor economische tegenwind; in mindere conjunctuur zien we de werkgelegenheid hier sneller dalen dan elders.

De werkloosheid in Midden-Groningen is historisch laag en bevindt zich ongeveer op landelijk niveau. Tegelijk is de arbeidsparticipatie hoger dan ooit, wat betekent dat er relatief weinig ongebruikte arbeidsreserve over is. Dit is positief maar het betekent ook dat verdere groei niet eenvoudig bereikt kan worden door nóg meer mensen te laten werken. Door vergrijzing krimpt naar verwachting de potentiële beroepsbevolking in Groningen richting 2050 aanzienlijk (provinciaal circa 60.000 personen). Arbeid is daarmee een schaars goed geworden, net als andere productiefactoren (ruimte, energie, materialen). Veel ondernemers ervaren tekort aan geschikt personeel als belangrijkste knelpunt. Daarbij komt dat in onze gemeente nog altijd 24% van de beroepsbevolking geen startkwalificatie heeft (voortijdig schoolverlaters). Deze groep is onderdeel van de kwetsbare doelgroep met een afstand tot de arbeidsmarkt die maar moeilijk kunnen profiteren van de krapte op de arbeidsmarkt. Het aandeel van de beroepsbevolking zonder startkwalificatie daalt wel, maar langzamer dan landelijk. Het wegwerken van scholingsachterstanden en beter laten aansluiten van onderwijs op de praktijk is dus een dringende opgave.

De afgelopen jaren zagen we een verschuiving in Midden-Groningen: er kwamen netto banen bij in met name de zorg (+1.030 banen sinds 2013), de handel (detailhandel) en de bouw, terwijl de industrie (-560 banen) en landbouw (-245 banen) juist banen verloren. Dit illustreert dat ons traditionele economische fundament onder druk staat en niet als vanzelfsprekend groeit. Verder is er een trend van schaalverkleining. De gemiddelde bedrijfsomvang daalt, wat kan betekenen dat groei vaker plaatsvindt in kleinschalige activiteiten met beperkte toegevoegde waarde. Dit zet ook innovatiekracht en productiviteit onder druk, want juist enige schaalgrootte maakt investeringen in onderzoek en ontwikkeling, professionalisering en scholing makkelijker. Daarnaast is ook digitalisering, de ontwikkeling van AI en robotisering iets van continu aandacht vraagt op de arbeidsmarkt en de digitale geletterdheid van inwoners.

3. De opgave en ambities

Gezien bovenstaande uitgangspositie heeft de gemeente Midden-Groningen haar Economische Agenda 2025-2028 opgesteld met als kern de economische vitaliteit van de gemeente te vergroten. Deze ambitie brengt op een aantal vlakken opgaven met zich mee:

Bedrijventerreinen: Midden-Groningen heeft een reeks bedrijventerreinen, variërend van het regionale knooppunt De Gouden Driehoek (bij Zuidbroek, langs de A7) tot lokale bedrijfsterreinen in dorpen. Uit onze Bedrijventerreinvisie uit 2024 blijkt dat er de komende jaren behoefte is aan extra bedrijfsruimte: naar schatting 11 tot 29 hectare uitbreiding om groei van lokale bedrijven op te vangen. Binnen de Regio Groningen-Assen maken wij afspraken over de uitbreiding van bedrijventerreinen. Minstens zo belangrijk is het vernieuwen van bestaande bedrijventerreinen. Veel van onze werklocaties zijn al decennia oud; enkele kampen met verouderde infrastructuur, leegstand of een verminderde ruimtelijke kwaliteit. In plaats van steeds nieuwe terreinen uit te geven, is ook inbreiding en herstructurering nodig.

Industrie en energietransitie: Voor de industrie in onze gemeente is het werken aan toekomstbestendig worden een grote opgave. De gevestigde industrie (bijvoorbeeld in Foxhol, Sappemeer en Hoogezand) werkt hard aan modernisering, mede ingegeven door de energietransitie. Bedrijven onderzoeken mogelijkheden om processen te verduurzamen en efficiëntie te verhogen. De gemeente ondersteunt initiatieven voor circulaire bedrijvigheid en energiehubbs op industrieterreinen. Zo lopen er verkenningen om bedrijven te koppelen aan het toekomstige regionale waterstofnetwerk en om restwarmte-uitwisseling tussen bedrijven te faciliteren. Via het programma Groningen Werkt Slim (samenwerking in de regio) worden MKB-ondernemers geholpen bij digitalisering en slimme productietechnieken.

We zoeken aansluiting bij de programma's die ontwikkeld worden vanuit de Economische Agenda Nij Begun zodat onze lokale bedrijven kunnen aanhaken bij deze kansen. Wij verkennen de noodzaak voor een Masterplan Industrie waarmee wij onze maak- en procesindustrie ondersteunen om toekomstbestendig te worden en te blijven.

Agrarische sector en glastuinbouw: In het landelijk gebied van Midden-Groningen spelen meerdere economische en ecologische transitie. Onze agrarische ondernemers staan voor uitdagingen op het gebied van duurzaam bodembeheer, stikstofreductie en bedrijfsopvolging. Via regionale programma's als de Landbouwagonde werken we aan perspectief voor boeren, onder meer door pilotprojecten in kringlooplandbouw en natuur-inclusieve landbouw.

Specifiek voor de glastuinbouw is de situatie urgent vanwege de hoge energiekosten. Enkele glastuinbouwbedrijven zijn inmiddels overgestapt op alternatieve warmtebronnen om minder gas te gebruiken. Onderwerpen die aandacht vragen zijn o.a. het vergroten van de elektriciteitsnetcapaciteit voor kassen, het onderzoeken van geothermie of restwarmte als warmtebron en mogelijk het clusteren van kassen voor efficiënter energiegebruik. Daar hoort ook nog de herbestemming van oudere, niet levensvatbare glastuinbouwlocaties bij.

Toerisme en recreatie: De vrijetijdseconomie is een van de speerpunten in de Economische Agenda van Nij Begun en een aandachtspunt in onze economische ontwikkeling. Er zijn verschillende initiatieven om het toeristisch profiel van Midden-Groningen te versterken. Onder de Visie Vrijetijdseconomie 2030 vallen projecten om onze recreatieve kerngebieden beter te ontsluiten en verfraaien, zoals de verbetering van de recreatieve infrastructuur rond het Zuidlaardermeer en het Schildmeer. Denk hierbij aan de aanleg van nieuwe fiets- en

wandelpaden, betere strand- en parkeervoorzieningen en promotie van het meer als watersportbestemming.

Het ontwikkelprogramma Ruimte voor Vrijtijd (onderdeel uitvoering Economische Agenda Nij Begun) zet in op recreatieve bestemmingsontwikkeling. Dit ontwikkelprogramma biedt kansen om verschillende ontwikkelingen in het Roegwold te versnellen en zo het toeristisch-recreatief aanbod te versterken. Dit vraagt van ons intensieve samenwerking met ondernemers, stakeholders en andere overheden.

Bereikbaarheid: Goede infrastructuur is een randvoorwaarde voor economische ontwikkeling. Midden-Groningen is gunstig gelegen aan de snelweg A7 (Groningen – Duitsland) en aan de spoorlijn Groningen-Winschoten/Bad Nieuweschans. Er zijn vergevorderde plannen om de spoorverbinding verder uit te breiden via de Nedersaksenlijn. Eveneens zijn we via de provincie betrokken bij de Wunderline (een project om de spoorverbinding Groningen–Bremen te verbeteren). Deze ontwikkelingen versterken de (internationale) bereikbaarheidspositie van Noord-Nederland en daarmee indirect ook de aantrekkingskracht van onze regio voor bedrijven. Daarnaast lobbyen we voor verbetering van regionale OV-verbindingen (frequenter treinen, snelbussen) en voor onderhoud van het Winschoterdiep dat door onze gemeente loopt, zodat ook watergebonden bedrijven optimaal bediend blijven.

4. Andere ontwikkeling: Omgevingsvisie Midden-Groningen

De Omgevingsvisie Midden-Groningen, vastgesteld op in 2023, is het strategische kompas voor de toekomst van de gemeente. De visie beschrijft hoe de fysieke leefomgeving zich de komende decennia moet ontwikkelen — met aandacht voor wonen, werken, energie, natuur, landbouw, mobiliteit en klimaat — en heeft als doel de brede welvaart van inwoners te versterken. De kern is dat Midden-Groningen een groene, ruime en verbonden gemeente met sterke dorpen, een actieve gemeenschap en een vitale agrarische en economische sector is. Deze identiteit wil de gemeente behouden én versterken door gericht te vernieuwen waar dat nodig is. De visie brengt bestaand beleid samen tot één samenhangend geheel en vormt het overkoepelend kader voor toekomstige besluiten.

De koers van de gemeente is uitgewerkt in acht speerpunten:

1. Veilige en gezonde woonomgeving – ruimte om te bewegen, ontmoeten en gezond te leven.
2. Behoud en versterking van landschap en kernen – respect voor cultuurhistorie en dorpskarakter.
3. Voldoende en betaalbare woningen – voor starters, ouderen en kwetsbare inwoners.
4. Toekomstbestendige landbouw en buitengebied – in balans met natuur, recreatie en energie.
5. Duurzame economie en werkgelegenheid – bedrijvigheid die past bij de omgeving.
6. Energietransitie – minder verbruik, meer duurzame opwekking en minder aardgas.
7. Klimaat en biodiversiteit – omgaan met water, hitte en droogte, en versterken van natuur.
8. Bereikbaarheid en toegankelijkheid – fysiek en digitaal, voor iedereen.

Deze speerpunten versterken elkaar. De gemeente kiest daarom voor meervoudig ruimtegebruik: functies combineren in plaats van scheiden, bijvoorbeeld woningbouw mét duurzame energie of vergroening die ook hittestress tegengaat.

Actualisatie omgevingsvisie en programmatisch werken

Voor een goede verankering van het programma Wonen, het grondbeleid en andere ruimtelijke ambities zal de Omgevingsvisie (2023) binnen de komende bestuursperiode moeten worden geactualiseerd. In de omgevingsvisie maakt de gemeenteraad ruimtelijke keuzes. De omgevingsvisie zal vertaald moeten worden in concrete plannen. Dit kan met een ruimtelijke strategie en verdere uitwerking in omgevingsprogramma's:

- De omgevingsvisie geeft richting en samenhang.
- De omgevingsprogramma's vertalen die richting naar concrete acties, middelen en verantwoordelijkheden.
- Via deze programma's kan de gemeente keuzes maken, prioriteren en resultaten volgen.

De komende jaren zullen we druk zijn met de actualisatie van de omgevingsvisie, een ruimtelijke vertaling én het omzetten van beleid naar programma's. Dit vraagt veel van de organisatie.

Beleidskaders

Onze inzet wordt ondersteund door verschillende beleidskaders. **Het Beleidskader Dorpshuizen en Wijkcentra (2026)** benadrukt het belang van ontmoetingsplekken en laat zien dat verschillen tussen dorpen groot zijn. De **Cultuurvisie 2025–2028** en de **Beleidsnotitie Sport & Beweging 2026–2030** versterken de rol van cultuur, sport en bewegen in gezondheid, ontmoeting en gemeenschapskracht. Deze en andere onderwerpen komen samen in het programma **Gebiedsgericht Werken (2023 – 2027)**.

Via het **Nationaal Programma Groningen** maken alle dorpen en wijken eigen plannen met uitvoeringsagenda's. In het aardbevingsgebied ondersteunt **Nij Begun** de samenhang tussen versterken, schadeafhandeling en leefbaarheid.

Het **Beleid voor inwonerbetrokkenheid (2025)** geeft uitvoering aan de Wet versterking participatie op decentraal niveau en de Omgevingswet. Deze kaders leggen vast hoe en wanneer inwoners worden betrokken bij beleid en uitvoering, en hoe ruimte wordt geboden aan initiatieven uit de samenleving.

Al deze kaders sluiten aan op de visie **Sociale Veerkracht**, waarin eigenaarschap, zeggenschap en een sterke sociale basis centraal staan.

3.3 Leefbaarheid, sociale samenhang en inwonersparticipatie

1. Inleiding: context en regionale/lokale trends

In heel Nederland groeit het belang van sterke, leefbare dorpen en wijken. De samenleving verandert: sommige gebieden vergrijzen of krimpen, andere groeien of krijgen een andere samenstelling. Inwoners willen meer invloed op hun leefomgeving en zoeken manieren om elkaar te ontmoeten, samen activiteiten te doen en steun te vinden.

De overheid vraagt gemeenten om de sociale basis te versterken: plekken en netwerken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten, zich kunnen ontwikkelen en terecht kunnen voor informatie, activiteiten en lichte ondersteuning. Sport, cultuur, welzijn, bibliotheken en vrijwilligerswerk spelen hierbij een steeds grotere rol.

Landelijke programma's zoals het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA), het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) en de nieuwe Bibliotheekwet (2027) leggen nadruk op preventie, samenwerking en toegankelijke voorzieningen. Ook gebiedsgericht werken wordt landelijk steeds meer gezien als sleutel om beter aan te sluiten bij wat inwoners nodig hebben en opgaven met elkaar te verbinden.

2. Huidige situatie in Midden-Groningen

Midden-Groningen bestaat uit dorpen en wijken met een eigen identiteit. In sommige dorpen is veel sociale samenhang en een sterke vrijwilligersbasis; in andere gebieden is die basis kwetsbaarder door eenzaamheid, minder vrijwilligers of beperkte voorzieningen. Dorpshuizen, wijkcentra, sportclubs, culturele verenigingen en bibliotheken spelen een belangrijke rol als plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en activiteiten kunnen organiseren. Tegelijk staan deze voorzieningen onder druk door vergrijzing en de beschikbaarheid van vrijwilligers.

In veel dorpen en wijken zijn via het Nationaal Programma Groningen (NPG) dorps- en wijkplannen gemaakt. Dit versterkt betrokkenheid, eigenaarschap en samenwerking met de gemeente. Gebiedsgericht werken wordt hierdoor steeds meer onderdeel van ons dagelijks handelen. Deze dorps- en wijkplannen hebben bijgedragen aan meer betrokkenheid en eigenaarschap, maar leiden ook tot blijvende verwachtingen richting de gemeente over ondersteuning, uitvoering en zeggenschap.

Ook welzijn is een belangrijk onderdeel van leefbaarheid. Mantelzorgers, vrijwilligers en organisaties zoals Humanitas en lokale initiatieven ondersteunen inwoners om mee te doen, betekenis te vinden en zich goed te voelen. Tegelijk staat dit informele veld onder druk.

In het aardbevingsgebied is de leefbaarheid extra kwetsbaar. Schade, versterking en onzekerheid hebben grote sociale gevolgen. Via Nij Begun werken we aan herstel, samenwerking en toekomstperspectief.

3. De opgave en ambities

De gemeente Midden-Groningen wil dat alle inwoners, ieder naar eigen kunnen, kunnen meedoen, zich verbonden voelen met hun dorp of wijk en betekenis kunnen geven aan hun leven en leefomgeving. De ambitie is om dorpen en wijken leefbaar, veilig en toekomstbestendig te houden, met ontmoetingsplekken die voor iedereen toegankelijk zijn.

We werken vanuit de visie Sociale veerkracht. Dat betekent dat inwoners waar mogelijk zelf initiatief nemen en verantwoordelijkheid dragen, en dat de gemeente hen daarbij ondersteunt als partner en aanjager. Leefbaarheid gaat niet alleen over gebouwen en voorzieningen, maar vooral over ontmoeting, samenleven, zeggenschap en perspectief.

Een sterke sociale basis is daarbij essentieel. Dorpshuizen, wijkcentra, sportclubs, culturele organisaties en bibliotheken zijn belangrijke plekken waar inwoners elkaar ontmoeten en activiteiten organiseren. Deze plekken helpen om problemen vroeg te signaleren, samenhang te versterken en zwaardere ondersteuning te voorkomen. Het bereikbaar en toegankelijk houden van voorzieningen is een blijvende opgave, vooral in gebieden waar de bevolking krimpt of vergrijsst.

Omdat dorpen en wijken van elkaar verschillen, werkt de gemeente gebiedsgericht. Dit is geen tijdelijk project, maar een vaste manier van werken. Beleid, inzet van middelen en samenwerking worden afgestemd op wat in een gebied nodig en mogelijk is. Dat doen we samen met inwoners en partners.

De gemeente wil inwoners meer zeggenschap en eigenaarschap geven over hun leefomgeving. Inwonersparticipatie is daarbij een middel om betere besluiten te nemen en draagvlak te vergroten. Samen met inwoners en partners worden dorps- en wijkplannen opgesteld en uitgevoerd. Daarbij is het belangrijk dat vooraf duidelijk is welke ruimte er is voor invloed. Bij inwonersparticipatie is het essentieel dat vooraf duidelijk is welke ruimte er is voor invloed en besluitvorming. Heldere participatiekaders dragen bij aan realistische verwachtingen, betere besluitvorming en het voorkomen van teleurstelling. De gemeente staat daarbij voor de opgave om participatie zorgvuldig te organiseren zonder inwoners structureel te overvragen, en om ook groepen te bereiken die zich minder vanzelfsprekend laten horen.

In het aardbevingsgebied is extra inzet nodig. Schade, versterking en langdurige onzekerheid hebben invloed op leefbaarheid en vertrouwen. Daarom zet de gemeente hier extra in op herstel van leefbaarheid en vertrouwen, in samenhang met andere maatregelen.

Veel vraagstukken raken meerdere domeinen tegelijk. Daarom werken zorg, welzijn en ondersteuning samen en wordt ingezet op lichte hulp, sterke netwerken en ondersteuning van mantelzorgers en vrijwilligers. Deze aanpak vraagt om bewuste keuzes van bestuur en organisatie over participatie, inzet en samenwerking, en om duidelijke communicatie richting inwoners.

3.4 Bestaanszekerheid en arbeidsparticipatie

1. Inleiding: context en regionale/lokale trends

In heel Nederland hebben steeds meer mensen moeite om rond te komen door stijgende kosten voor wonen, energie en dagelijkse uitgaven. Het systeem van uitkeringen en toeslagen blijft ingewikkeld, waardoor sommige huishoudens — zoals alleenverdieners — extra kwetsbaar zijn. Gemeenten krijgen daarom steeds meer taken om inwoners te ondersteunen.

Ook de arbeidsmarkt verandert snel. Door krapte, digitalisering en veranderingen in werk hebben sommige mensen extra hulp nodig om werk te vinden of vast te houden. Nieuwe wetten, zoals de Participatiewet in Balans en de Wet Van School naar Duurzaam Werk, geven gemeenten meer verantwoordelijkheden bij de begeleiding van inwoners én jongeren.

Op het gebied van armoede en schulden komt er landelijk meer aandacht voor vroegtijdige hulp. De nieuwe basisdienstverlening schuldhulpverlening zorgt ervoor dat gemeenten inwoners overal op dezelfde manier moeten ondersteunen.

Regionaal zien we vergelijkbare ontwikkelingen, maar soms nog sterker. In de arbeidsmarktregio Werk in Zicht zijn veel banen, maar sluiten de vaardigheden van inwoners niet altijd goed aan. Het kan ook zijn dat inwoners meer nodig hebben om het werk passend te maken, bijvoorbeeld door een lichamelijke of verstandelijke beperking of door psychosociale problemen. Hierdoor groeit de vraag naar leerwerk- en ontwikkeltrajecten. De sociale agenda van Nij Begun en projecten zoals Waardewerk zetten extra in op bestaanszekerheid, ontwikkeling en het voorkomen van schulden.

Samen zorgen deze landelijke en regionale trends voor hogere verwachtingen richting gemeenten op het gebied van inkomen, ondersteuning en werk.

Wettelijke kader Bestaanszekerheid en arbeidsparticipatie

De **Participatiewet** verplicht gemeenten om inwoners te helpen met inkomen, bijstand en het vinden van werk. De wet wordt vernieuwd met de **Participatiewet in Balans** (vanaf 2026). Deze wet maakt het makkelijker om maatwerk te bieden en meer uit te gaan van wat inwoners nodig hebben.

De **Wet gemeentelijke schuldhulpverlening** verplicht gemeenten om inwoners met schulden te ondersteunen. Gemeenten moeten financiële problemen vroeg opsporen en samenwerken met schuldeisers. Door deelname aan het **Convenant Lokale Overheid** nemen we ook als schuldeiser onze verantwoordelijkheid.

Andere wetten spelen ook een rol, zoals de **Wet kinderopvang**, de **Wet inburgering** en regels voor minimabeleid. De tijdelijke regeling voor **alleenverdienersproblematiek** (2023–2027) geeft ons extra mogelijkheden om huishoudens te ondersteunen die door ingewikkelde regels te weinig inkomen overhouden.

Vanaf 2026 krijgen gemeenten ook een taak via de nieuwe wet **Van School naar Duurzaam Werk**. We helpen dan jongeren tot 27 jaar bij hun overstap naar werk of opleiding.

2. Huidige situatie in Midden-Groningen

Midden-Groningen is een gemeente met zowel landelijk als stedelijk gebied. De bevolking verandert: in sommige dorpen en wijken is sprake van vergrijzing en krimp, terwijl andere gebieden juist groeien door de komst van nieuwe gezinnen, waaronder nieuwkomers. In sommige wijken groeit het aantal mensen met een laag inkomen of beperkte financiële veerkracht. Hierdoor zijn er duidelijke verschillen in bestaanszekerheid tussen gebieden.

Veel huishoudens leven van een laag of middeninkomen. Sommige van deze inwoners werken wel, maar in onzekere of laagbetaalde banen. Anderen kunnen (tijdelijk) niet werken door gezondheidsproblemen of een afstand tot de arbeidsmarkt. Ook zien we dat jongeren en jongvolwassenen vaker ondersteuning nodig hebben om de stap van school naar werk te maken.

Het sociaal ontwikkelbedrijf Midwerk is de gemeentelijke uitvoeringsdienst voor de Participatiewet. Hier vallen zowel de inkomensondersteuning, re-integratie als het werkontwikkelbedrijf onder. Midwerk helpt inwoners bij hun inkomen, ontwikkeling, scholing en werk, en ondersteunt mensen met een arbeidsbeperking of een grotere afstand tot de arbeidsmarkt.

Voor schuldhulpverlening is de Kredietbank Midden-Groningen de gemeentelijke uitvoeringsdienst. De Kredietbank biedt hulp bij financiële problemen, stabilisatie, budgetbeheer, schuldregelingen en begeleiding bij het herstellen van financieel overzicht.

Daarnaast vragen nieuwkomers en statushouders extra aandacht. Zij hebben vaak ondersteuning nodig bij inkomen, inburgering, taal, opleiding en het vinden van werk. De begeleiding van deze groep vraagt goede afstemming tussen Midwerk, de Kredietbank, de inburgeringsaanbieders en de sociale teams. Voor statushouders geldt bovendien dat snelle toeleiding naar participatie belangrijk is om schulden te voorkomen en kansen op werk te vergroten.

De vraag naar ondersteuning op het gebied van inkomen, schulden, ontwikkeling en werk is breed en groeit. Dat komt doordat meer inwoners te maken hebben met onzeker werk, hoge kosten, beperkte veerkracht of langdurige gezondheidsproblemen. Als gemeente spelen we hierbij een belangrijke rol door ondersteuning te organiseren die past bij de behoefte van onze inwoners.

Uitdagingen

- **Grote verschillen tussen gebieden:** Vergrijzing, krimp in dorpen en meer armoede en ondersteuningsvragen in wijken binnen Hoogezand-Sappemeer vergroten de kansenongelijkheid.
- **Financiële kwetsbaarheid** bij veel huishoudens, onder andere door stijgende kosten en ingewikkelde regelgeving.
- **Toenemende armoede en schulden**, die meer en complexere ondersteuning vragen.
- **Nieuwe landelijke wetten en regelingen** die aanpassing van onze lokale uitvoering vragen.
- **Een veranderende arbeidsmarkt**, waardoor inwoners meer ondersteuning nodig hebben bij ontwikkeling, scholing en duurzame inzetbaarheid.
- **De doorontwikkeling van Midwerk** tot een toekomstbestendig sociaal ontwikkelbedrijf.
- **Vernieuwing** van minimabeleid en schuldhulpverlening, gericht op meer vraaggestuurd werken en beter inzicht in bereik en effect.

3. De opgave en ambities

In Midden-Groningen willen we dat alle inwoners voldoende bestaanszekerheid hebben en kunnen meedoen. Vanuit onze visie Sociale veerkracht helpen we inwoners om zoveel mogelijk zelf regie te houden, en ondersteunen we waar dat nodig is. We richten ons op het voorkomen van schulden en armoede, het versterken van wat mensen wél kunnen en het betrekken van hun omgeving om tot passende oplossingen te komen.

De belangrijkste opgaven zijn het verminderen van armoede en schulden, het eerder signaleren van financiële problemen, en het bieden van kansen voor ontwikkeling en arbeidsparticipatie. Ook jongeren en jongvolwassenen vragen extra aandacht bij de overgang van school naar werk.

De uitvoering van deze opgaven gebeurt door onze gemeentelijke organisatie: het sociaal ontwikkelbedrijf Midwerk voor de uitvoering van de Participatiewet en ondersteuning richting ontwikkeling en werk, en de Kredietbank Midden-Groningen voor schuldhulpverlening. Samen met partners in welzijn, zorg, onderwijs en de regio zorgen zij dat inwoners tijdige en passende hulp krijgen, zodat zij stappen kunnen zetten richting stabiliteit en meedoen.

3.5 Zorg

1. Inleiding: context en regionale/lokale trends

De zorg verandert snel. In heel Nederland neemt de vraag naar zorg toe door vergrijzing, mentale problematiek en hogere complexiteit van hulpvragen. Tegelijk zijn er tekorten aan zorgpersoneel, stijgen de kosten en wordt professionele zorg minder vanzelfsprekend beschikbaar. Landelijke akkoorden zoals het Integraal Zorgakkoord (IZA), het Gezond Actief Leven Akkoord (GALA) en het toekomstige Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) sturen sterk op preventie, normaliseren, eigen kracht en meer collectieve voorzieningen.

In de jeugdhulp verandert het bestel ingrijpend. De Hervormingsagenda, het Richtinggevend kader lokale toegang en het Toekomstscenario jeugd en gezin zijn richtinggevend. Gemeenten moeten meer sturen op lichte ondersteuning in de buurt, minder medicaliseren en werken met minder aanbieders en meer gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Regionaal staat Groningen voor een grote transformatie van het jeugdzorglandschap. De tien gemeenten hebben een Langjarig perspectief jeugd vastgesteld, waarin basishulp lokaal wordt georganiseerd en aanvullende en specialistische hulp regionaal wordt ingekocht. Ook op andere terreinen zoals mentale gezondheid, beschermd wonen en zorg & veiligheid wordt de samenwerking intensiever en structureler, inclusief afspraken over het Gronings Offensief tegen seksueel geweld.

Wettelijke kaders

De **Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo 2015)** en **Jeugdwet (2015)** vormen de belangrijkste kaders. De **Wmo** zegt dat gemeenten inwoners moeten helpen die niet meer alles zelf kunnen. Hierdoor kunnen inwoners langer thuis wonen en deelnemen aan de maatschappij. De **Jeugdwet** maakt gemeenten verantwoordelijk voor alle hulp aan kinderen, jongeren en hun ouders. Het gaat om lichte ondersteuning, jeugdhulp, jeugdbescherming en het voorkomen dat problemen groter worden.

Daarnaast verplicht de **Wet publieke gezondheid (Wpg 2008)** gemeenten om te zorgen voor preventie en jeugdgezondheidszorg (JGZ), zoals consultatiebureaus, vaccinaties en gezondheidsvoorlichting.

Er zijn landelijke afspraken die bepalen hoe gemeenten zorg en ondersteuning moeten organiseren, zoals het **Integraal Zorgakkoord (IZA, 2022)**, het **Gezond Actief Leven Akkoord (GALA, 2023)**, en het **Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA, verwacht 2025-2026)**. Deze akkoorden leggen de nadruk op samenwerken, preventie, en meer ondersteuning dichtbij huis. Het doel is dat zorg beschikbaar en betaalbaar blijft.

Voor de jeugdhulp gelden aanvullende afspraken als gevolg van de **Hervormingsagenda Jeugd (2023)** en **Toekomstscenario Jeugd & Gezin (vanaf 2023)**. Deze richtlijnen vragen gemeenten om jeugdhulp anders te organiseren: eerder helpen, minder doorverwijzen naar zware zorg, meer samenwerken met onderwijs en zorg, en alleen specialistische hulp inzetten wanneer dat echt nodig is.

Voor wonen en zorg geldt een nieuwe verplichting met de **Wet versterking regie volkshuisvesting (Wvrv, 2024/2025)**. Gemeenten moeten een **woonzorgvisie** maken waarin staat hoe inwoners nu en in de toekomst kunnen wonen met passende zorg en ondersteuning.

Daarnaast spelen er regionale bewegingen rondom:

- Mentale gezondheid, waar een regionale aanpak wordt ontwikkeld;
- Wonen en zorg, waar gemeenten een woonzorgvisie moeten opstellen;
- Beschikbaarheid van zorg, die onder druk staat door personeelstekorten;
- Financiering, waarbij landelijke budgetkeuzes invloed hebben op wat lokaal mogelijk is.

Deze trends zorgen ervoor dat gemeenten hun rol niet alleen lokaal, maar vooral regionaal en bovenregionaal moeten invullen.

2. Huidige situatie in Midden-Groningen

De zorgvraag in Midden-Groningen neemt toe door vergrijzing, meer mentale gezondheidsproblemen en een groeiende groep inwoners die complexe ondersteuning nodig hebben. Tegelijk staat de beschikbaarheid van zorg onder druk. Zorgaanbieders hebben moeite om personeel te vinden en vast te houden, waardoor niet alle ondersteuning direct beschikbaar is. Dit maakt het voor onze gemeente steeds belangrijker om te werken met collectieve voorzieningen die efficiënt, betaalbaar en toegankelijk zijn voor inwoners.

Ook speelt de druk op het informele netwerk een grote rol. Mantelzorgers en vrijwilligers vangen veel op, maar ervaren steeds vaker overbelasting. Voor veel inwoners is goede ondersteuning vanuit hun netwerk niet vanzelfsprekend. Daarom moeten formele en informele zorg beter op elkaar aansluiten.

Daarnaast vraagt de huidige situatie om domeinoverstijgend werken: problemen van inwoners gaan vaak over meerdere domeinen tegelijk: sociaal, medisch en langdurige zorg. Dat betekent dat samenwerking tussen buurtkracht, Wmo, wijkverpleging, jeugdhulp, welzijn en huisartsen noodzakelijk is. Een sterke, brede toegang en een goed ingerichte basis zijn hierbij cruciaal.

De landelijke keuzes rond zorg en financiën hebben grote invloed op wat lokaal mogelijk is. Bij bezuinigingen of beperkte middelen wordt het lastiger om de omslag naar preventie en collectieve ondersteuning te maken. Als landelijke middelen tekortschieten, moeten we regionaal en lokaal extra stappen zetten om de zorg houdbaar te houden. Door deze ontwikkelingen staat Midden-Groningen voor de opgave om zorg dicht bij inwoners te organiseren, samenwerking te versterken en te zorgen voor ondersteuning die toegankelijk blijft, nu én in de toekomst.

3. De opgave en ambities

In Midden-Groningen willen we dat alle inwoners kunnen meedoen, ieder op hun eigen manier. We vinden het belangrijk dat mensen zelfstandig kunnen wonen en meedoen aan het dagelijks leven. We werken vanuit Sociale veerkracht: we helpen inwoners om zoveel mogelijk zelf te doen en ondersteunen waar dat nodig is.

De zorgvraag neemt toe, terwijl er minder zorgmedewerkers zijn. Daarom willen we meer werken met collectieve voorzieningen die voor iedereen toegankelijk zijn, en meer inzetten op voorkomen van problemen in plaats van oplossen achteraf. Goede ondersteuning dichtbij huis is hierbij belangrijk, net als een sterke sociale basis.

Daarnaast werken we met de regio aan veranderingen in de jeugdhulp, aan betere samenwerking rond mentale gezondheid, en aan een woonzorgvisie zodat inwoners passende woon- en zorgmogelijkheden hebben, nu en in de toekomst.

De grootste opgave is het toegankelijk en betaalbaar houden van zorg. Landelijke keuzes bepalen hoeveel geld er beschikbaar is. Als dat onvoldoende is, moeten we regionaal en lokaal slimme keuzes maken om de zorg goed te blijven organiseren.

3.6 Mobiliteit

1. Inleiding: landelijke context

Midden-Groningen opereert in een veranderende landelijke en regionale mobiliteitscontext. In Noord-Nederland staan grote spoorprojecten op de agenda die gericht zijn op betere verbindingen en economische impuls. Zo is de Nedersaksenlijn, een nieuwe oost-west spoorverbinding tussen Groningen, Emmen en Twente, recent onverwacht financieel mogelijk gemaakt door het Rijk. In april 2025 is €1,9 miljard toegezegd voor de Nedersaksenlijn, terwijl de financiering voor de Lelylijn voorlopig is bevroren. Hiermee krijgt de oost-westverbinding prioriteit boven de Lelylijn, hetgeen past binnen de bredere aanpak om in het Noorden groei te stimuleren in plaats van krimp.

Ook demografische gegevens en verduurzaming hebben invloed op de mobiliteitsbehoefte. De bevolking in de RGA zal de komende decennia groeien, vooral in en rond de steden. Dit leidt tot meer vraag naar modern openbaar vervoer en deur-tot-deur-voorzieningen, en vraagt om investeringen in stedelijke knooppunten en verbindingen. Verduurzaming zorgt verder voor een efficiëntere en schonere mobiliteit. Overheden en vervoerders streven ernaar het bestaande netwerk beter te benutten door bijvoorbeeld vervoer te bundelen naar hubs in plaats van alles met nieuwe infrastructuur op te lossen. Regionaal groeit het aantal elektrische voertuigen gestaag en de laadinfrastructuur uitgebreid (vastgelegd in een gemeentelijke Laadvisie).

2. Huidige situatie in Midden-Groningen

Midden-Groningen is een uitgestrekte plattelandsgemeente centraal gelegen tussen de stad Groningen en de Duitse grens. De gemeente heeft een goede basisbereikbaarheid over de weg: de snelweg A7 (oost-west, van Groningen naar Winschoten/Duitsland) en de autoweg N33 (noord-zuid, van Assen richting Eemshaven) kruisen elkaar bij Zuidbroek in Midden-Groningen. Over deze wegen vinden grote stromen autoverkeer plaats en liggen buiten de bebouwde kom. Daarnaast wordt de gemeente ontsloten door provinciale gebiedsontsluitingswegen, zoals de N387 (Hoogezand-Siddeburen) en N386 (richting Zuidlaren), die de kernen onderling en met buurgemeenten verbinden. Een bijzonder pluspunt is de toegankelijkheid over water: via kanalen (o.a. het Winschoterdiep en Eemskanaal) zijn verschillende bedrijventerreinen bereikbaar voor de binnenvaart. Midden-Groningen is een van de weinige gemeenten in de regio met watergebonden bedrijfskavels, wat een belangrijke meerwaarde biedt voor transport en logistiek.

De gemeente beschikt over vier treinstations - Kropswolde, Martenshoek, Hoogezand-Sappemeer en Zuidbroek - op de lijn Groningen-Nieuweschans. Hiermee zijn zowel de stad Groningen als Zuidelijk Oost-Groningen per trein vlot bereikbaar. Daarnaast wordt Midden-Groningen bediend door regionale buslijnen, die met name gericht zijn op verbinding met de stad Groningen en omliggende plaatsen.

Een vrijwilligersorganisatie verzorgt 3 buslijnen die Harkstede, Hoogezand-Sappemeer en Noordbroek en Zuidbroek met elkaar verbindt. Binnen de gemeente liggen bovendien enkele mobiliteitshubs, knooppunten waar verschillende modaliteiten samenkomen. Zo fungeert bijvoorbeeld Siddeburen als hub in het zuidoosten van de gemeente. Op deze hubs kan worden overstapt van bus, (deel)auto of fiets naar een volgende modaliteit. Voor gebieden zonder

directe OV-verbinding is er de eerdergenoemde hubtaxi, die inwoners op afroep naar zulke hubs of stations brengt.

Uit het in 2020 uitgevoerde mobiliteitsonderzoek blijkt dat rond 60% van de inwoners openbaar vervoer een belangrijk aandachtspunt vindt voor het gemeentelijk mobiliteitsbeleid. Ongeveer een kwart gebruikt op dit moment geen OV, maar zou dat wél willen als het aantrekkelijker wordt. Met name sneller doorrijdende verbindingen, betere toegankelijkheid en betaalbaarheid werden als wensen genoemd. Ook de verbindingen tussen Hoogezand en dorpen als Muntendam, Meeden, Slochteren en Siddeburen verdienen aandacht. Deze inzichten onderstrepen het belang om het huidige OV-aanbod minimaal op peil te houden en waar mogelijk uit te breiden. Midden-Groningen zet daarom in op behoud van de bestaande OV-dienstverlening en verbetering van voorzieningen bij stations en haltes. Zo zijn recent extra fietsenstallingen, P+R-terreinen en bus voorzieningen gerealiseerd of gepland bij stations (in samenwerking met provincie, NS en ProRail).

Mobiliteit houdt niet op bij de gemeentegrens. Midden-Groningen werkt daarom nauw samen met regio- en provinciepartners. De gemeente is lid van de samenwerking RGA, waarin afspraken worden gemaakt over onder meer woningbouw en mobiliteit in de regio. Binnen het RGA-verband is een Verstedelijingsstrategie opgesteld om de groei in goede banen te leiden; hieraan gekoppeld zijn ook een Woondeal en mobiliteitsafspraken met het Rijk (BO MIRT). Voor het openbaar vervoer is Midden-Groningen deelnemer in het OV-bureau Groningen-Drenthe, samen met beide provincies. De provincie Groningen is financieel en organisatorisch verantwoordelijk voor het stad- en streekvervoer (bus) in onze gemeente, en werkt samen met Drenthe aan de OV-concessies. Ook hoofdinfrastructuur is deels in andere handen: de snelweg A7 en autoweg N33 vallen onder het Rijk, de meeste provinciale wegen onder de provincie, en de spoorlijn met stations is in beheer bij ProRail en NS. De gemeente zelf is wegbeheerder van het onderliggende wegennet en binnen de bebouwde kom, en zorgt voor zaken als lokale wegen, verkeerslichten en bushaltevoorzieningen.

3. De opgave en ambities

De komende tien jaar staan in het teken van het vertalen van nationale en regionale ambities naar concrete verbeteringen in Midden-Groningen. Om voorbereid te zijn op zowel groei als krimpscenario's, moet de mobiliteitsinfrastructuur van de gemeente adaptief en toekomstbestendig worden gemaakt.

- **Investeren in doorstroming en ontsluiting:** Een belangrijke opgave is het aanleggen van een rondweg (randweg) om Hoogezand-Sappemeer om de verkeersdruk op de bestaande hoofdwegen door de kernen te verlagen. Het gemeentelijk Mobiliteitsplan zet hier dan ook expliciet op in. Door een westelijke en/of oostelijke ontsluitingsroute te realiseren wordt verkeer beter over de wegen verdeeld, nemen de files en sluiproutes via de Kerkstraat, Hoofdstraat en andere centrale assen af, en blijft het winkelcentrum goed bereikbaar. Hiermee krijgen langzaam verkeer en verblijfskwaliteit in het centrum meer ruimte. Parallel daaraan moeten waar nodig knelpunten in de verkeerscirculatie worden opgelost, bijvoorbeeld door het ongelijkvloers maken van kruisingen met het spoor en het water (Winschoterdiep) om doorstroming op de randweg te realiseren. Dit is nodig omdat de frequentie van treinen en scheepvaart in de toekomst zal toenemen door de komst van de Nedersaksenlijn en de hogere vaarklasse van het Winschoterdiep. Een andere cruciale verbinding van onze gemeente is de N33, zowel voor regionaal

autoverkeer als voor het goederenvervoer richting de Eemshaven en Delfzijl. In het kader van NOVEX Groningen (Zeehavens) wordt de N33 momenteel opgewaardeerd. Het Rijk en de provincie investeren in de ombouw van de N33 tussen Zuidbroek en Appingedam tot een autoweg met 2x2 rijstroken (verdubbeling van “N33-midden”). Deze aanpassing zorgt voor een snellere en veiligere verbinding naar de Eemsdelta en versterkt de economische positie van die havenregio. Voor Midden-Groningen betekent het vooral dat de bereikbaarheid van onze oostelijke dorpen verbetert en dat de verkeersveiligheid toeneemt, onder andere door de vervanging van de oude Eelwerderbrug. Parallel hieraan wordt gekeken naar verdere finetuning: zo heeft de gemeente samen met de provincie een onderzoek gestart naar een extra op- en afrit bij Siddeburen (aansluiting Geerlandweg op de N33) om het oostelijk deel van de gemeente beter te ontsluiten. Dit soort maatregelen zorgen ervoor dat ook de dorpen en industrieterreinen langs de N33 optimaal kunnen profiteren van de verbeterde provinciale weg.

- **Verstedelijking bij OV-knooppunten:** Nieuwe woningbouw en voorzieningen willen we zoveel mogelijk concentreren nabij openbaar-vervoer-knooppunten, met name rond (toekomstige) stations en multimodale hubs. Dit principe sluit aan bij de regionale ambitie om de groei duurzaam op te vangen. Door te bouwen bij stations maken we het gebruik van trein, bus, fiets en hubtaxi aantrekkelijker, wat bijdraagt aan klimaatdoelen en leefbaarheid. De *Woonvisie 2024-2030* onderschrijft deze koers en ziet met name in de stationsomgevingen van Martenshoek en Hoogezand kansen voor woningbouw.
- **Regionale OV-schaalsprong voorbereiden:** Op termijn wordt een verdichting van het openbaar vervoernetwerk voorzien – meer treinen en snellere verbindingen, zoals afgesproken in het Programma OV-Noord-Nederland 2025. In de aanloop daar naartoe zet Midden-Groningen in op het optimaal benutten van het huidige OV. Zo worden buslijnen waar mogelijk gebundeld richting grotere knopen, en investeert de gemeente samen met provincie in het uitbreiden van P+R-capaciteit en fietsstallingen bij stations. Midden-Groningen zal de komende jaren actief deelnemen in de MIRT-verkenning voor de Nedersaksenlijn, om te borgen dat de lokale belangen – zoals een volwaardig station met sneltreinstatus in Hoogezand – worden meegenomen.
- **Fietsnetwerk en actief vervoer:** Een hoogwaardig fietsnetwerk is essentieel voor duurzame korte-afstandsverplaatsingen en als voor- en natransport bij OV. Het is daarom belangrijk om ontbrekende schakels in het fietsnet aan te vullen en de kwaliteit en veiligheid van fietspaden te verhogen. In samenwerking met regiopartners wordt gewerkt aan zogeheten doorfietsroutes (snelle fietsroutes) van Groningen-stad naar Hoogezand en richting Harkstede. Daarnaast komt er een nieuwe fietsverbinding parallel aan de N33 richting Appingedam (Eemsdelta Campus) voor scholieren. Verkeersveiligheid is hierbij een nadrukkelijk aandachtspunt: school-thuisroutes en gevaarlijke oversteekpunten krijgen prioriteit in de aanpak. De gemeente hanteert de principes van *Duurzaam Veilig* en heeft de invoering van meer 30 km/u-zones in woonkernen in voorbereiding. Ook wordt geïnvesteerd in goede fiets- en voetgangersvoorzieningen bij nieuwe projecten (bijv. fietssuggestiestroken of vrij liggende fietspaden bij wegconstructies en stallingsmogelijkheden). Het doel is dat lopen en fietsen veiliger en aantrekkelijker worden, zodat het aandeel van deze “actieve modaliteiten” toeneemt.

3.7 Veiligheid

1. Inleiding: Landelijke context

Landelijk staan veiligheidsonderwerpen hoog op de agenda. De aanpak van georganiseerde criminaliteit (ondermijning) en mensenhandel krijgt prioriteit vanuit het Rijk. Ook cybercriminaliteit neemt toe in omvang en complexiteit en is er een zichtbare toename van polarisatie en maatschappelijke onrust. Denk daarbij aan anti-overheidsstemmingen en extremere uitingen op sociale media. Als plattelandsgemeente met stedelijke problematiek krijgt Midden-Groningen te maken met dezelfde vraagstukken: van drugslabs in schuren tot digitale oplichting en spanningen in de gemeenschap. Dit vraagt om een alert en integraal veiligheidsbeleid dat aansluit bij nationale ontwikkelingen en gericht is op de lokale impact.

2. Huidige situatie Midden-Groningen

Midden-Groningen is de afgelopen jaren relatief veiliger geworden in termen van traditionele criminaliteit, al zijn er recente kanttekeningen. Het aantal geregistreerde misdrijven daalde lange tijd – in 2024 waren er circa 1.800 aangiften, fors minder dan het hoogtepunt in 2013 (ruim 2.300). Vermogensdelicten (inbraken, diefstal e.d.) namen af tot het laagste niveau in jaren (~1.100 aangiften in 2024). Geweldsincidenten blijven beperkt met 165 meldingen in 2024 (iets meer dan de 153 in 2023, maar nog steeds ruim de helft van het aantal tien jaar terug). Vernieling en vandalisme lieten voor het eerst sinds 2019 weer een lichte stijging zien (276 meldingen in 2024).

Tegelijk staan nieuwe en verborgen dreigingen prominenter op de voorgrond. Drugs- en jeugdoverlast in bepaalde kernen vragen aandacht. Jongeren worden kwetsbaar geacht voor betrokkenheid bij drugshandel of online criminaliteit. We zien voorbeelden van jeugdige drugsrunners, schoolverzuim en grensoverschrijdend gedrag via sociale media. De opkomst van digitale criminaliteit (zoals online fraude en chantage) zorgt voor andere typen incidenten die minder zichtbaar zijn in de traditionele cijfers.

3. De opgave en ambities

Gezien de huidige ontwikkelingen richt de veiligheidsopgave zich op vijf hoofdthema's. Voor elk thema heeft de gemeente ambities geformuleerd met een strategische aanpak:

- **Ondermijning (georganiseerde criminaliteit):** Criminele organisaties proberen ook in onze regio voet aan de grond te krijgen, via drugsteelt, witwassen of intimidatie. We zetten in op een integrale aanpak om dit te ontwortelen en om Midden-Groningen minder aantrekkelijk te maken voor georganiseerde criminaliteit. Concreet betekent dit: intensiever handhaven en barrières opwerpen (bijv. vaker Bibob-toetsen, sluiten van drugspanen op basis van de Wet Damocles), gerichte controles in kwetsbare branches (zoals horeca, vastgoed, garages) en nauwe samenwerking met partners als politie, het RIEC en buurgemeenten. Ook het vergroten van **bewustwording** bij inwoners en ondernemers vergt aandacht om samen signalen van ondermijning sneller te herkennen.
- **Weerbaarheid van bestuur en organisatie:** In Midden-Groningen is weerbaarheid een speerpunt. We werken aan het opzetten aan een programma Weerbaarheid, in de brede zin. Door klimaatverandering en geopolitieke spanningen neemt het aantal en de impact

van crises toe, variërend van zware stormen, droogte en natuurbranden tot cyberaanvallen en militaire dreigingen die vitale infrastructuur kunnen ontwrichten. Ook in onze regio zijn de risico's zichtbaar, onder meer door incidenten met gevaarlijke stoffen, de kwetsbaarheid van spoor- en zeehavens (zoals rond de Eemshaven) en de toenemende kans op langdurige uitval van stroom en internet. Landelijk is daarom besloten weerbaarheid centraler te stellen in het veiligheidsbeleid. Lokaal zullen dit ook doen. Daarnaast vraagt het thema weerbaarheid nadrukkelijk aandacht voor de interne organisatie van de gemeente. Dit betreft onder meer het op orde hebben van crisisstructuren, continuïteitsplannen en voldoende geoefende capaciteit om ook bij langdurige uitval van systemen of voorzieningen te kunnen blijven functioneren. Cyberweerbaarheid is daarbij een essentieel onderdeel, gezien de toenemende dreiging van digitale aanvallen op overheden en ketenpartners. Investeren in informatiebeveiliging, bewustwording bij medewerkers en robuuste back-up- en herstelvoorzieningen is noodzakelijk om de dienstverlening en besluitvorming onder alle omstandigheden te waarborgen.

- **Jeugd en veiligheid:** Midden-Groningen kent een jonge bevolking met diverse risicofactoren waardoor jeugdcriminaliteit en overlast de kop kunnen opsteken. De ambitie is tweeledig: voorkómen dat kwetsbare jongeren afglijden én hard optreden waar nodig. We hanteren een integrale benadering op het snijvlak van zorg, onderwijs en veiligheid. Preventief worden programma's ingezet om weerbaarheid en bewustwording te vergroten. Onze gemeente werkt in diverse netwerken actief samen met politie, BOA's, jongerenwerk en sociale teams, zodat bij eerste signalen van bijvoorbeeld drugsgebruik, wapenbezit of groepsvorming direct de juiste ondersteuning of interventie wordt ingezet. Bij serieuze jeugdcriminaliteit of overlast treedt de gemeente op in samenwerking met politie (bijvoorbeeld gebiedsverboden of strafrechtelijke aanpak), maar steeds met oog voor terugleiden van jongeren naar school of werk.
- **Mensenhandel:** Hoewel vaak onzichtbaar, vormt mensenhandel (zoals seksuele uitbuiting of arbeidsuitbuiting) een ernstige inbreuk op de veiligheid en waardigheid. De gemeente heeft hierin een proactieve rol opgepakt. In april 2024 is een Beleidsnotitie Mensenhandel vastgesteld waarbinnen het vergroten van kennis en bewustzijn binnen onze organisatie en bij partners een belangrijke pijler is
- **Maatschappelijke onrust en polarisatie:** De afgelopen jaren hebben laten zien dat ook in onze gemeente de gemoederen hoog kunnen oplopen rond maatschappelijke vraagstukken. Polarisation tussen groepen, verspreiding van desinformatie en anti-overheidssentiment kunnen leiden tot onrust of zelfs radicalisering. Onze ambitie is om onrust vroegtijdig te signaleren en waar mogelijk te dempen, zodat escalaties worden voorkomen en legitieme maatschappelijke uitingen (zoals demonstraties) veilig en ordelijk verlopen. De kern is preventie door verbinding: in contact blijven met onze inwoners, transparant communiceren over wat speelt en indien nodig bemiddelen, zodat vertrouwen behouden blijft en conflictsituaties niet escaleren.
- **Personen met onbegrepen gedrag:** Net als elders in Nederland ziet Midden-Groningen een toename van incidenten rondom inwoners met complexe problematiek. Vaak gaat het om mensen met een mix van psychische kwetsbaarheid, verslaving en sociale

problemen die voor zichzelf of hun omgeving een veiligheidsrisico kunnen vormen. Door veranderingen in de zorg (meer zelfstandig wonende cliënten, lange GGZ-wachlijsten) en afnemende tolerantie in buurten komen deze situaties vaker voor. Met een sterke zorg- en veiligheidsketen kan worden voorkomen dat individuen “tussen wal en schip” raken én kan snel worden ingegrepen als er toch escalatie dreigt. We werken met de AVE-methodiek (Aanpak Voorkomen Escalatie) die aangeeft wie wanneer optreedt en hoe we escalaties kunnen voorkomen door vroegtijdige interventie en duidelijke regie.

3.8 Beheer openbare ruimte

1. Inleiding: lokale context

De gemeente Midden-Groningen staat voor een omvangrijke opgave in het beheer van de openbare ruimte. Dit betreft het onderhouden van alle fysieke gemeentelijke voorzieningen – van wegen en bruggen tot groen, water en afvalinzameling – zodanig dat ze *schoon, heel en veilig* zijn voor de inwoners. De landelijke trend is dat veel infrastructuur verouderd en onderhoudskosten stijgen, terwijl gemeentelijke budgetten onder druk staan. Tegelijk is er groeiende aandacht voor klimaatverandering en duurzaamheid: gemeentes moeten hun omgeving klimaat adaptief inrichten en bijdragen aan de circulaire economie. Zo zijn er landelijke ambities om afval substantieel te reduceren en recycling te verhogen (bijv. 60% recycling in 2030, 65% in 2035 volgens het programma VANG en het Landelijk Afvalbeheerplan). Ook nieuwe wetgeving zoals de Omgevingswet stimuleert een integrale aanpak en participatie van bewoners bij de inrichting van de leefomgeving.

Regionaal spelen specifieke factoren in Midden-Groningen mee. Allereerst zijn de gevolgen van de aardgaswinning uniek voor deze regio: bodemdaling en aardbevingen hebben geleid tot schade aan gebouwen en mogelijk ook infrastructuur. Er loopt een omvangrijk versterkingsprogramma voor woningen; dit vraagt afstemming zodat werken aan straten en riolering gelijktijdig of gecoördineerd plaatsvinden. Bovendien zijn er via het Nationaal Programma Groningen extra middelen beschikbaar gekomen om de leefbaarheid te verbeteren, wat kansen biedt om de openbare ruimte op te waarderen. Ook klimaatverandering laat zich lokaal voelen: extremer weer leidt tot piekbuien en droogte, wat hoge eisen stelt aan de waterhuishouding (bijv. voldoende capaciteit van sloten en gemalen) en aan het groenbeheer (hittebestendige beplanting, voorkomen van wateroverlast).

Deze landelijke en regionale ontwikkelingen raken Midden-Groningen direct. Zo heeft de gemeente zowel stedelijke kernen (zoals Hoogezand) als uitgestrekte landelijke gebieden, waardoor de beheeropgave divers is. De vergrijzing en bevolkingskrimp in delen van de regio betekenen dat vraag en gebruik van voorzieningen veranderen. Tegelijk vragen inwoners om een leefomgeving van hoge kwaliteit met name met betrekking tot het openbaar groen. De gemeenteraad heeft hierop gereageerd met extra investeringen in onderhoud.

2. Huidige situatie in Midden-Groningen

Kerncijfers areaal. Midden-Groningen beheert een groot areaal aan openbare ruimte. Enkele kerngegevens illustreren de schaal van de opgave (zie Tabel 1):

Assetcategorie	Omvang (indicatie)
Wegen (rijbanen)	±716 km
Fietspaden	163 km
Voetpaden	355 km
Totaal lengte verharding	≈1.234 km
Civiltechnische kunstwerken (bruggen, viaducten, duikers)	214 stuks (eigen bezit) + onderhoud op 33 kunstwerken van derden.
Oppervlaktewater	211 watergangen, ca. 2,4 miljoen m ² (≈240 ha) open water.
Slotensysteem	±491 km aan sloten en greppels.
Oevers	140 km oeverlengte (74 km beschoeiing, 66 km natuurvriendelijk).
Gemalen (riool- en waterpompen)	ca. 485 stuks, waarvan 39 grote (hoofdgemaal, bergbezink, e.d.) en 446 kleine gemalen.
Openbaar groen	Tientallen hectares aan parken, plantsoenen, bermen en bomen (areaal volledig in kaart gebracht in beheersysteem Obsurv).

Tabel 1: Globale omvang van gemeentelijke assets in de openbare ruimte.

Deze cijfers maken duidelijk dat de gemeente een uitgebreid en verspreid areaal beheert, variërend van stedelijke infrastructuur tot landelijk gebied. In de beheerpraktijk betekent dit onderhoud aan honderden kilometers wegverharding, het controleren van de staat van 200+ bruggen en duikers, het maaien van bijna 500 km sloot en het draaiende houden van honderden pompen.

Voor het beheer van de openbare ruimte hanteert de gemeente een systematische aanpak om kwaliteit en prestaties te bewaken. Beeldkwaliteit en conditiemetingen volgens de CROW-systematiek vormen de basis voor het beoordelen van onderhoudsniveaus en het tijdig signaleren van afwijkingen. Deze metingen worden periodiek uitgevoerd en vastgelegd in het beheersysteem, zodat trends en risico's inzichtelijk zijn.

Daarnaast is een PDCA-cyclus (Plan-Do-Check-Act) ingericht om continu te verbeteren:

- **Plan:** Opstellen van beheerplannen en onderhoudsprogramma's op basis van beleidskaders en meetgegevens.
- **Do:** Uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden conform planning en kwaliteitsnormen.
- **Check:** Controleren van resultaten via beeldkwaliteitsmetingen, inspecties en evaluaties.
- **Act:** Bijstellen van plannen en werkwijzen op basis van bevindingen, nieuwe inzichten en veranderende omstandigheden.

Deze werkwijze borgt dat de openbare ruimte niet alleen voldoet aan de gestelde kwaliteitsniveaus, maar ook dat beheer en onderhoud doelmatig, transparant en toekomstgericht worden uitgevoerd.

3. De opgave en ambities

De opgave voor de komende jaren is om de openbare ruimte op een hoger onderhoudsniveau te brengen én toekomstbestendig te houden. Dit betreft meerdere deelterreinen:

- **Wegen en verkeer:** Zorgen voor veilige en goed begaanbare wegen, straten en fiets- en voetpaden. Dit betekent tijdig onderhoud (asfalteren, herstellen van scheuren en gaten) om gevaarlijke situaties en kapitaalvernietiging te voorkomen. Het beleid is om het wegennet minimaal op kwaliteitsniveau B volgens de CROW-richtlijnen (gemiddeld kwaliteitsniveau) te brengen en te houden, waarbij hoofdwegen en fietsroutes waar mogelijk naar niveau A (hoog kwaliteitsniveau) worden gebracht voor comfort en veiligheid. Strategische keuze is om achterstallig onderhoud in te lopen, zodat op lange termijn kosten worden bespaard en de betrouwbaarheid van infrastructuur toeneemt. Het huidige mobiliteitsplan treft u [hier](#) aan.
- **Groenvoorzieningen:** Het groenbeheer omvat parken, dorpsgroen, plantsoenen, bermen en bomen. Een kwalitatief hoogstaande groene leefomgeving draagt bij aan het woonklimaat en aan klimaatadaptatie (bijv. schaduw, wateropvang, biodiversiteit). In 2019 is een nieuw Groenbeleidsplan met nadruk op duurzaamheid, participatie en gebiedsgericht werken. Hieruit is in 2023 een Plan Groen voortgekomen waarin verschillende scenario's voor onderhoudsniveau zijn doorgerekend. Het college heeft destijds gekozen voor CROW-niveau B als uitgangspunt, maar hanteert voor beeldbepalende locaties hogere normen.
- **Kunstwerken:** De gemeente heeft 214 civieltechnische kunstwerken in eigendom, variërend van kleine duikers tot grote ophaalbruggen. Een aantal daarvan (13 bruggen) heeft monumentale status, wat extra zorg vereist. De opgave is om al deze kunstwerken functioneel en veilig te houden. Met het beheerplan is vastgesteld om ze op tenminste conditieniveau B te beheren, waarbij preventief onderhoud voorrang krijgt om dure ingrepen of stremmingen te voorkomen. Kunstwerken met hoog verkeersbelang of verhoogd risico (bijvoorbeeld bruggen over kanalen of spoor) worden geprioriteerd, net als het reserveren van voldoende kapitaal voor tijdige vervanging van installaties (zoals beweegbare bruggen die komende jaren het einde van hun levensduur bereiken).
- **Afvalbeheer:** Het afvalbeleid is een belangrijk onderdeel van de openbare ruimte, gericht op netheid van de leefomgeving én op circulaire doelstellingen. Midden-Groningen hanteert bronscheiding (inwoners scheiden afvalstromen thuis) als kernstrategie. De opgave is tweeledig: het afval op efficiënte wijze inzamelen (met hoge service) en tegelijkertijd de restafvalhoeveelheid terugdringen richting landelijke doelen. Naar aanleiding van de evaluatie van het afvalbeleid ligt de doelstelling op het halen van recyclingpercentages (minstens 60% in 2030) in lijn met LAP3 en VANG. De gemeente wil richting een circulaire economie werken door zoveel mogelijk grondstoffen uit het afval terug te winnen en de reststroom te minimaliseren. We zetten in op het continueren van bronscheiding (om de kwaliteit van recyclebare stromen hoog te houden), het vergroten

van bewustwording en gedragsverandering bij inwoners, en het stimuleren van (financiële) prikkels om scheiding te bevorderen.

3.9 Energie en Duurzaamheid

1. Inleiding en huidige situatie in Midden-Groningen

In 2021 heeft de raad een duurzaamheidsvisie vastgesteld. Sinds die tijd werken we aan de uitvoering van deze visie. In de duurzaamheidsvisie hebben we veel aandacht voor de sociale kant van de energietransitie. Armoede is een probleem in onze gemeente en we zien dat dit probleem groter wordt. Veel woningeigenaren hebben op dit moment onvoldoende geld om hun huis te verduurzamen. In wijken met goedkope woningen hebben onze inwoners vaak hoge energierekeningen. De laatste jaren zijn er steeds meer subsidies beschikbaar voor inwoners en woningcorporaties voor verduurzaming, isolatie en energiebesparing. Zoals de NIP (nationaal isolatie programma), de SPUK (specifieke uitkering) energiearmoede, en het VHF (volkshuisvestingsfonds). Daar is recent een isolatiesubsidie bijgekomen voortkomend uit Nij Begun. Als gemeente hebben wij op diverse plekken een rol bij het uitrollen van deze subsidies. Onze inzet is onze inwoners hier zo goed mogelijk bij te begeleiden.

De overgang naar duurzame energievormen vraagt om veel inspanningen van gemeenten. De productie van elektriciteit moet duurzaam zijn en ook de warmte die we gebruiken moet duurzaam zijn geproduceerd. Gemeenten zijn de regisseurs van de warmtetransitie. Plannen voor duurzame elektriciteit en duurzame warmte maken wij samen met onze buurgemeenten en/of in regionaal verband, en vooral ook samen met onze inwoners. Daarnaast heeft de gemeente een rol bij het maken van keuzes bij de ruimtelijke inrichting. Voor duurzame energieproductie op land en trafo's en het elektriciteitsnet is ruimte nodig, ruimte die concurreert met de vraag naar ruimte voor woningbouw, landbouw en bedrijvigheid.

Gemeenten moeten elke 4 jaar een Warmteprogramma (WP) vaststellen. Dit warmteprogramma is de opvolger van de Transitievisie Warmte (TVW). Het WP beschrijft per wijk welke mogelijkheden er zijn om van het aardgas af te gaan en op andere, meer duurzame wijze, in warmte te voorzien. Daarnaast is in het WP aandacht voor de wijze waarop inwoners, corporaties en partners worden betrokken.

Samenwerking op gemeente-overstijgende thema's als energie en klimaat is belangrijk. Belangrijke overlegstructuren voor duurzaam geproduceerde elektriciteit (en warmte) zijn de Groninger Energietafel, en de Energyboard Groninger Energieaanpak. Op de agenda van deze

Beleidskaders Energie en duurzaamheid

Gemeenten moeten elke 4 jaar een **Warmteprogramma** vaststellen. Dit warmteprogramma is de opvolger van de **Transitievisie Warmte**. In de Transitievisie Warmte uit 2021 zijn de eerste stappen uiteengezet om de doelstelling te halen van een aardgasvrije gebouwde omgeving in 2050.

Overige belangrijke kaders zijn het **Klimaatadaptatieplan 2022-2026**, de **SPUK Energiearmoede Nationaal Isolatie Programma, Maatregel 29** van Nij Begun, de **Planvorming Circulaire Economie 2024** en de **Samenwerkingsovereenkomst** tussen de gemeente en Enexis.

Voor het bevorderen van het Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI) is begin 2026 een **MVOI-actieplan** vastgesteld.

overleggen staan onderwerpen en producten die voortkomen uit de diverse regionale samenwerkingsverbanden.

Een thema dat de laatste jaren meer in de belangstelling is gekomen, is klimaatadaptatie. Er valt minder regen, maar als het valt, is de neerslag heviger dan voorheen. Hoe passen wij ons aan aan het veranderende klimaat? Samen met de werkregio Groningen-Noord Drenthe werken wij aan de Regionale Uitvoeringsagenda en lokaal aan de Lokale Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie. Hiermee hopen wij in de toekomst de droogte, hitte en wateroverlast beter het hoofd te kunnen bieden.

Daarnaast blijft er aandacht voor onze gemeente als voorbeeldrol. Wij willen extra stappen zetten om te verduurzamen. Belangrijke onderwerpen zijn: Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI), het verduurzamen van de gemeentelijke gebouwen en het verduurzamen van het wagenpark van de gemeente.

Een onderwerp waar de gemeente het afgelopen jaar meer op is gaan inzetten is 'duurzaam ondernemen' en 'een circulaire economie'. Wij stimuleren verduurzamingsprojecten op bedrijventerreinen. Daarbij zien wij bedrijven niet alleen als ondernemingen die iets moeten met deze onderwerpen maar ook als bedrijven die daarbij kunnen helpen. Hiervoor verwijzen wij naar 'opgaven en ambities' van paragraaf 3.2 (economie).

2. De opgave en ambities

Duurzaamheid en de energietransitie krijgen steeds meer aandacht. Dit komt omdat het klimaat verandert; dat merkt en ziet iedereen om zich heen. Het Rijk en lokale overheden maken steeds meer plannen om energie te besparen, om minder gas, olie en kolen te gebruiken, en om de gevolgen van klimaatverandering te lijf te gaan. Voor de uitvoering van het Klimaatakkoord heeft het Rijk de zogenaamde CDOKE-gelden (= Capaciteit Decentrale Overheden voor Klimaat- en Energiebeleid) beschikbaar gesteld. De gelden zijn toegezegd tot en met 2030 en worden, conform de richtlijn van het Rijk, als structureel beschouwd. Dit heeft het mogelijk gemaakt en maakt het de komende jaren mogelijk dat onze gemeente over voldoende structurele menskracht beschikt om haar bijdrage te leveren aan de ambitieuze opgaven en uitdagingen op het gebied van energie- en klimaatbeleid. De grootste ambities en opgaven voor de komende jaren zijn hieronder uiteen gezet.

- **Het isoleren en aardgasvrij maken van de woningvoorraad in Midden-Groningen**
Binnen Nij Begun heeft het kabinet maatregel 28 en 29 geformuleerd om woningen in Groningen en Noord-Drenthe zodanig te isoleren dat ze van het aardgas af kunnen in 2035. Het programma Energie en Duurzaamheid staat aan de lat voor de uitvoering van maatregel 29 'Subsidie voor isolatie- en ventilatiemaatregelen'. Hierbij geldt voor het versterkingsgebied een ruimere regeling dan daarbuiten. In 2025 hebben Rijk en regio voor maatregel 29 een isolatieaanpak ontwikkeld met subsidie, advies en ondersteuning voor bewoners. Vanaf 2 september 2025 kan de subsidie worden aangevraagd bij SNN. De subsidie kan aangevraagd worden tot 3 juni 2035. Als gemeente gaan we ervoor zorgen dat huizenbezitters daar ook daadwerkelijk gebruik van gaan maken. In 2025 is in een plan beschreven wat de totale opgave is, welke verschillende soorten huizenbezitters er zijn (denk aan eigenaar-bewoners, particuliere verhuur, vve's en monumenten) en hoe we die gaan activeren. Daarbij hebben het versterkingsgebied en minderdraagkrachtige huishoudens onze prioriteit. Wij worden hierin ondersteund door bewonersbegeleiders en

energieadviseurs die door de regio/ het Rijk zijn geworven en door SNN als subsidiebureau. Dit is regionaal georganiseerd.

- **Overvol elektriciteitsnet**

Het aantal elektrische voertuigen groeit snel. Steeds meer huishoudens gebruiken geen aardgas meer, maar gaan elektrisch koken en verwarmen. Dit betekent dat de elektriciteitsvraag groeit en dat er meer, met name duurzame, elektriciteit wordt geproduceerd én getransporteerd over het net. Het elektriciteitsnet kan deze toenemende vraag en aanbod nu al niet meer aan. Uitbreidingen van het elektriciteitsnet kosten veel tijd; door ruimtelijke en juridische procedures maar er is ook heel veel arbeidskracht voor nodig. Dat betekent dat gemeenten en de netbeheerders nauw moeten samenwerken. In eerste instantie als het gaat om de ruimtelijke inrichting van trafo's en het elektriciteitsnet. En daarnaast als het gaat om toekomstige plannen en ontwikkelingen die gepaard gaan met een groeiende elektriciteitsvraag optimaal af te stemmen op de investeringsplannen van de netbeheerders.

- **Plannen maken samen met belanghebbenden en partners, en met draagvlak van onze inwoners**

Plannen maken en de uitvoering voorbereiden lukt alleen met draagvlak van de inwoners. Burgers willen meedenken over hun omgeving. En als zij nadelen ervaren van ontwikkelingen, willen zij dat hier ook voordelen tegenover staan. Dit laatste speelt in het bijzonder bij de ontwikkeling van zonneparken en windparken. Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen die effect hebben op de leefomgeving van onze inwoners, zoals bij grootschalige batterijenopslag, is er nadrukkelijk aandacht voor participatie en het creëren van draagvlak. Het ontbreken van draagvlak is echter geen weigeringsgrond voor het verlenen van een omgevingsvergunning.

Daarnaast zijn gemeenten, maar ook andere partijen, steeds meer afhankelijk van samenwerking. De energietransitie is een zeer grote opgave. Woningcorporaties, energiecoöperaties, belangenorganisaties, bedrijven, de provincie, lokale overheden et cetera, hebben elkaar nodig om plannen te maken en deze uit te voeren! Jongeren moeten hierbij niet vergeten worden.

3.10 Bedrijfsvoering

1. Inleiding: landelijke context

De bedrijfsvoering van gemeenten verandert in een snel tempo. Digitalisering en AI ontwikkelen zich razendsnel, waardoor werkprocessen fundamenteel anders worden ingericht. Tegelijkertijd wordt de uitvoering complexer door nieuwe wetgeving voor bijvoorbeeld informatievoorziening, ICT, juridische zaken en inkoop en hogere eisen aan transparantie en verantwoording. De arbeidsmarkt is structureel krap, waardoor gemeenten steeds meer investeren in modern werkgeverschap, interne opleidingen en strategische personeelsplanning.

Daarnaast spelen onzekerheden rond de financiële positie van gemeenten een grote rol. De afhankelijkheid van tijdelijke rijksmiddelen neemt toe, terwijl structurele inkomsten onder druk staan. Dit zorgt voor spanning tussen structurele opgaven en incidentele financiering, vooral in het sociaal domein en in grote gebiedsprogramma's (zoals Nij Begun).

Binnen deze dynamiek wordt van bedrijfsvoering verwacht dat zij stabiliteit in de uitvoering biedt én een partner van het primaire proces is in de doorontwikkeling. Dat vraagt om betrouwbare processen, goede informatiepositie, integrale sturing en een wendbare organisatie die meebeweegt met maatschappelijke opgaven.

Wettelijke kader Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering van gemeenten opereert binnen een breed palet aan wettelijke kaders die de kwaliteit, betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de organisatie moeten borgen. Enkele bepalende kaders zijn:

- **Algemene wet bestuursrecht (Awb):** inclusief de aankomende Wet versterking waarborgfunctie Awb, die inzet op de menselijke maat, responsieve dienstverlening en zorgvuldige besluitvorming.
- **Wet open overheid (Woo):** verplicht tot actieve openbaarmaking en een professionele inrichting van informatiebeheer en archivering.
- **Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (Wmebv):** geeft inwoners het recht om volledig digitaal zaken te doen met de overheid; processen en systemen moeten hierop worden ingericht.
- **Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) en de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO):** stellen eisen aan privacy en informatiebeveiliging.
- **Arbeidsrecht, Arboret en cao Gemeenten:** bepalen kaders voor modern werkgeverschap, veiligheid en arbeidsvoorwaarden.
- **Besluit begroting en verantwoording (BBV):** bepaalt hoe gemeenten hun begroting, administratie en jaarstukken moeten opstellen.
- **Wet financiering decentrale overheden (Fido)** en financiële verslaggevingsvoorschriften – regelen treasury, financiële stabiliteit en verantwoording.
- **Gemeentewet:** De Gemeentewet regelt de inrichting, taken en bevoegdheden van gemeenten in Nederland en vormt de juridische basis voor het lokale bestuur. De wet beschrijft onder andere de rol en verantwoordelijkheden van de gemeenteraad, het college van burgemeester en wethouders en de burgemeester, evenals hun onderlinge verhoudingen.

2. Huidige situatie in Midden-Groningen

De bedrijfsvoering van Midden-Groningen bevindt zich op een kantelpunt. De gemeente heeft de afgelopen jaren veel op haar bord gekregen: grote gebiedsontwikkelingen, complexe programma's, een stapeling van landelijke eisen en toenemende verwachtingen van inwoners en partners. De ondersteunende diensten, denk hierbij aan HR, I&A, Juridische Zaken en inkoop, Financiën, DIV/Archief, vormen de ruggengraat onder deze opgaven. In de praktijk lukt er veel maar vaak met veel inspanning en soms improvisatie. Het is merkbaar dat het fundament onder druk staat. Hieronder schetsen we de belangrijkste observaties.

Algemeen. Organisatie breed wordt merkbaar dat de ondersteunende functies langdurig "op de rek" hebben gedraaid. De gemeente heeft sinds enkele jaren een dalend overheadpercentage en is momenteel laag (Benchmark *Venster voor bedrijfsvoering 2024*: 23,2%). Dat geldt zeker ten opzichte van referentiegemeenten in deze benchmark die niet daalden maar juist stegen naar 27%. Dat leek lange tijd efficiënt maar in de huidige context en met zicht op de toekomstige opgaven wordt duidelijk dat dit grenzen kent. De ondersteunende teams hebben te maken met structureel hoge werkdruk, toenemende complexiteit vanuit het primaire proces en een groeiende afhankelijkheid van tijdelijke middelen. De afhankelijkheid van tijdelijke financiering is groot en wordt nog steeds groter. Projecten worden vaak met incidentele middelen gestart, terwijl taken structureel doorlopen. De complexe relatie met het Rijk maakt het lastig om raad en inwoners goed mee te nemen in financiële ontwikkelingen; er is een reëel risico dat de geloofwaardigheid van de gemeente als betrouwbare partner onder druk komt te staan. De kern is dat de ambities en opgaven sneller groeien dan de ondersteunende capaciteit structureel is meegegroeid. Dat maakt de organisatie kwetsbaar voor tegenvallers.

HR. Binnen HR is de basis in termen van zichtbaarheid en bereik op de arbeidsmarkt goed. De gemeente weet mensen te vinden en te binden, maar de dynamiek is groot. Door de combinatie van uitstroom (pensioen, mobiliteit) en instroom van nieuwe collega's moet basiskennis over het werken in een gemeentelijke, bestuurlijke omgeving steeds opnieuw worden opgebouwd. Tegelijkertijd is de inhoud van functies volop in beweging. De opgave voor HR is daarmee tweeledig: én een aantrekkelijke werkgever blijven in een krappe arbeidsmarkt, én structureel investeren in leren.

Juridische Zaken en Inkoop. Juridische Zaken en Inkoop functioneren in een omgeving waar de complexiteit van wet- en regelgeving snel toeneemt, terwijl de arbeidsmarkt krap is. De vraag naar juridische ondersteuning groeit, onder meer door Woo, Wmebv, veranderende Awb-kaders en Europese aanbestedingsregels, terwijl het lastig is om ervaren juristen te werven en te behouden.

DIV en Informatiebeheer. Op het terrein van DIV en informatiebeheer is de gemeente bezig met een ingrijpende transitie: van papieren dossiers en versnipperde digitale opslag naar integraal informatiemanagement. Deze verandering is voor inwoners vaak onzichtbaar, maar bepalend voor de kwaliteit en betrouwbaarheid van de overheid.

Financiën. Team Financiën is de spil in de financiële sturing en verantwoording via de P&C-cyclus. De basis op orde houden (begroting, voorjaarsnota, en jaarrekening) vraagt om strakke processen en betrouwbaarheid. Er is sprake van een context waarbij de inhoud steeds complexer wordt door grillige rijksbijstellingen, toenemende verantwoordingsdruk en structurele onzekerheden in het meerjarenperspectief. Daarnaast wordt de omvang van de

begroting steeds groter. De wens voor proactief advies en ondersteuning bij projecten neemt toe. Dit leidt tot een kwalitatieve en kwantitatieve druk op het team. Naast deze rol ligt er een omvangrijke beheeropgave: het team zorgt voor een betrouwbare financiële administratie, tijdige en juiste betalingen en inkomsten, treasury en liquiditeitsbeheer, en btw-beheer, budgetbewaking en het borgen van financiële rechtmatigheid en interne controle. De opgave voor het team heeft dus twee kanten: een robuuste, tijdige P&C-cyclus blijven leveren én strategisch adviseren over keuzes, scenario's en financiële wendbaarheid richting de komende ravijnjaren, terwijl tegelijkertijd de dagelijkse beheertaken en continu doorgaan.

ICT en Datateam. ICT en het Datateam vormen de technologische en analytische motor van de organisatie. De technische basis is in belangrijke mate op orde, maar de omgeving verandert snel: hogere eisen aan cybersecurity, toenemende afhankelijkheid van grote leveranciers en snelle ontwikkelingen rond AI. ICT staat voor forse opgaven door oplopende kosten, vergaande afhankelijkheid van grote leveranciers (zoals Microsoft) en strengere cybersecurity-eisen. De organisatie moet adequaat inspelen op de snelgroeiende AI-regelgeving en tegelijkertijd kansen benutten voor efficiënter en slimmer werken.

3. De opgave en ambities

De kwaliteit van de dienstverlening aan inwoners, de betrouwbaarheid van besluitvorming en de uitvoeringskracht van de organisatie hangen rechtstreeks samen met de ontwikkeling van deze ondersteunende functies. De hoofdoopgave voor bedrijfsvoering is een fundament te leggen onder een toekomstbestendige gemeentelijke organisatie. De bedrijfsvoering van Midden-Groningen staat de komende raadsperiode voor een moderniseringsopgave. De uitdaging voor de komende periode is om deze ondersteunende functies te versterken tot een volwaardige, vraaggerichte partner voor de hele organisatie. De voornaamste opgaven hierin zijn:

1. **Versterken van de organisatorische basis en een gezond overheadniveau.** De organisatie heeft behoefte aan een stabiele en stevige ondersteuningsstructuur. De huidige omvang van de overhead is jarenlang relatief laag geweest, wat leidde tot kwetsbaarheid in uitvoering, rechtmatigheid en continuïteit. De komende periode moet duidelijk worden welk ondersteuningsniveau past bij de groeiende omvang en complexiteit van de gemeentelijke opgaven.
2. **Borgen van Informatieveiligheid, ICT en digitale autonomie.** De gemeentelijke ICT-omgeving verandert snel door ontwikkelingen in AI, strengere Europese wetgeving en groeiende cybersecurityrisico's. Midden-Groningen moet investeren in een veilige, wendbare en toekomstbestendige digitale basis. Dit vraagt om tijdig anticiperen op AI-wetgeving en tegelijkertijd zorgen dat technologie uitlegbaar, ethisch verantwoord en mensgericht blijft. Daarnaast is het verhogen van de digitale weerbaarheid noodzakelijk, inclusief het voldoen aan NIS2.
3. **Datagedreven werken en informatiegestuurd sturen.** Data en inzicht worden steeds belangrijker voor beleidskeuzes en uitvoering. De uitdaging is om niet alleen data te verzamelen, maar deze ook breed te gebruiken en te vertalen naar sturing. De opgave bestaat uit het verbeteren van datakwaliteit en het uniform vastleggen van gegevens en daarnaast het vergroten van datageletterdheid onder alle gemeentelijke medewerkers, zowel ambtelijk als bestuurlijk.